

**Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου των Παιδιών
στο πλαίσιο των άρθρων 1 (Α) 2 και 1 (ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 και /
ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων**

Σημείωση

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εκδίδει κατευθυντήριες οδηγίες στο πλαίσιο της εντολής της, όπως αποτυπώνεται στο Καταστατικό του 1950, σε συνδυασμό με τα άρθρα 35 της Σύμβασης του 1951 και II του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Οι παρούσες κατευθυντήριες οδηγίες συμπληρώνουν το Εγχειρίδιο της Ύπατης Αρμοστείας για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

Οι κατευθυντήριες οδηγίες είναι δημόσια έγγραφα και απευθύνονται στις κυβερνήσεις, στους δικηγόρους και στους νομικούς, στους κριτές των αιτημάτων ασύλου και στο δικαστικό σώμα καθώς και στο προσωπικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες που διεξάγουν συνεντεύξεις για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Οι παρούσες κατευθυντήριες οδηγίες αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας των διαδικασιών ασύλου που εφαρμόζονται κατά την εξέταση των αιτημάτων ασύλου των παιδιών και στη διασφάλιση της συνεπούς ερμηνείας του ορισμού του πρόσφυγα. Αφορούν σε όλα τα παιδιά αιτούντες άσυλο, συμπεριλαμβανομένων των συνοδευόμενων, των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από τις οικογένειές τους, που μπορεί να προβάλλουν σε εξατομικευμένη βάση ισχυρισμούς φόβου δίωξης. Παρέχουν οδηγίες για την εφαρμογή των κανόνων του ουσιαστικού και διαδικαστικού δικαίου, που διέπουν τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα, με τρόπο ευαισθητοποιημένο στις ειδικότερες ανάγκες των παιδιών. Περαιτέρω, πραγματεύονται μορφές και εκδηλώσεις δίωξης που υφίστανται ειδικότερα τα παιδιά. Τέλος, αναφέρονται συνοπτικά στο σχετικό πλαίσιο του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς προσφυγικού δικαίου και στηρίζονται στις νομολογιακές εξελίξεις.

I. Εισαγωγή

II. Ορισμοί

**III. Ανάλυση των ουσιαστικών προϋποθέσεων για την υπαγωγή στον ορισμό του πρόσφυ-
γα**

α) Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης

Τα ειδικότερα δικαιώματα των παιδιών

Εκδηλώσεις της δίωξης που υφίστανται τα παιδιά

Μορφές δίωξης που υφίστανται τα παιδιά

i. Στρατολόγηση σε νεαρή ηλικία

ii. Εμπορία παιδιών και εργασία

iii. Ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων (κλειτοριδεκτομή)

iv. Ενδοοικογενειακή βία κατά των παιδιών

v. Παραβιάσεις των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων

β) Φορείς της δίωξης

γ) Οι λόγοι δίωξης της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων

Φυλή και εθνικότητα ή εθνοτική καταγωγή

Θρησκεία

Πολιτικές πεποιθήσεις

Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα

δ) Εγχώρια προστασία ή δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής

ε) Η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού στα παιδιά

IV. Ζητήματα διαδικασίας και απόδειξης

1. Εισαγωγή

1. Οι παρούσες κατευθυντήριες οδηγίες πραγματεύονται ζητήματα ουσιαστικού και διαδικαστικού δικαίου για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα με τρόπο ευαισθητοποιημένο στο ειδικότερο καθεστώς των παιδιών. Αναδεικνύουν τα ειδικότερα δικαιώματα και τις ανάγκες προστασίας των παιδιών στο πλαίσιο των διαδικασιών ασύλου. Ο ορισμός του πρόσφυγα, όπως αποτυπώνεται στο άρθρο 1 (Α) 2 της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και του Πρωτοκόλλου του 1967, ισχύει για όλα τα πρόσωπα ανεξαρτήτως ηλικίας. Όμως, παραδοσιακά ερμηνεύεται υπό το φως των εμπειριών των ενηλίκων. Τούτο σημαίνει ότι έχουν αξιολογηθεί εσφαλμένα ή αγνοηθεί παντελώς πολλοί ισχυρισμοί φόβου δίωξης που προβάλλουν τα παιδιά αιτούντες άσυλο¹.

2. Γενικά, δεν είναι κατανοητές, οι ειδικότερες καταστάσεις που αντιμετωπίζουν τα παιδιά αιτούντες άσυλο που προβάλλουν εξατομικευμένα ισχυρισμούς φόβου δίωξης. Τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως μέλη της οικογένειας και όχι ως πρόσωπα με ίδια δικαιώματα και συμφέροντα. Τούτο εξηγείται εν μέρει από τον υποδεέστερο ρόλο, θέση και καθεστώς που αναγνωρίζουν στα παιδιά οι κοινωνίες σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε αντίθεση με τους ανήλικους που συνοδεύονται από τις οικογένειές τους, είναι πιθανότερη η εξατομικευμένη εξέταση των αιτημάτων ασύλου των ασυνόδευτων ανηλίκων. Όμως, ακόμη και σε αυτές τις περιπτώσεις δεν λαμβάνονται πάντα υπόψη τα μοναδικά βιώματα δίωξης που οφείλονται σε παράγοντες όπως είναι η ηλικία, το επίπεδο ωριμότητας και ανάπτυξης και εξάρτησής τους από τους ενήλικες. Τα παιδιά μπορεί να μην είναι σε θέση να εκθέσουν τους ισχυρισμούς φόβου δίωξης με τον τρόπο που τους προβάλλουν οι ενήλικες και, επομένως, χρειάζονται για το σκοπό αυτόν ειδική συνδρομή και στήριξη.

3. Η ανάπτυξη των διεθνών και περιφερειακών κριτηρίων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου αποδεικνύει ότι αυξάνεται² η παγκόσμια ευαισθητοποίηση για τη βία, την κακοποίηση και τις διακρίσεις που υφίστανται τα παιδιά. Ενόσω εκκρεμεί η ολοκληρωμένη ενσωμάτωση αυτών των εξελίξεων στις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, όλο και συχνότερα πολλές εθνικές αρχές ασύλου αναγνωρίζουν ότι τα παιδιά εκφράζουν εξατομικευμένα φόβο δίωξης. Στο Πόρισμα για τα Παιδιά σε Κίνδυνο (2007) η Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες υπογραμμίζει την ανάγκη να αναγνωριστούν τα παιδιά ως «ενεργά υποκείμενα δικαίου», κατά τα οριζόμενα στο διεθνές δίκαιο. Η Εκτελεστική Επιτροπή έχει επίσης αναγνωρίσει ότι τα παιδιά μπορεί να βιώνουν ιδιαίτερες μορφές και εκδηλώσεις δίωξης λόγω του ειδικότερου καθεστώτος τους³.

4. Η υιοθέτηση ευαισθητοποιημένης στις ανάγκες των παιδιών ερμηνείας της Σύμβασης του 1951 δεν σημαίνει ότι τα παιδιά αιτούντες άσυλο δικαιούνται αυτομάτως να αναγνωριστούν

¹ Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Αρχές για την πολιτική και τη διαδικασία ασύλου στα πλαίσια εξέτασης αιτημάτων ασύλου ασυνόδευτων παιδιών*, Γενεύη 1997, βλέπε ειδικότερα Κεφάλαιο 7.

Διαθέσιμες σε: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/CONVENTIONS/RIGHTS%20OF%20CHILDREN/Guidelines.pdf>.

² Βλέπε για παράδειγμα, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, Δικαιώματα του Παιδιού: *Σημείωμα του Γενικού Γραμματέα* (έγγραφο A/61/299), 29.8.2006 (*UN study on violence against children*) σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/453780fe0.html>, Επιτροπή του ΟΗΕ για το Καθεστώς των Γυναικών, *Η εξάλειψη όλων των μορφών διακριτικής μεταχείρισης και βίας κατά των κοριτσιών* (έγγραφο E/CN.6/2007/2), 12.12.2006 σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/46c5b30c0.html>, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, *Συνέπειες των ένοπλων συγκρούσεων για τα παιδιά: Σημείωμα του Γενικού Γραμματέα* (Machel Study), (έγγραφο A/51/306) 16.8.1996, σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f2d30.html> καθώς και τη δραματική αναθεώρηση που σηματοδοτεί την 10η επέτειο της έκθεσης Machel, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, *Έκθεση του Ειδικού Απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα για τα Παιδιά και τις Ένοπλες Συγκρούσεις* (έγγραφο A/62/228), 13.8.2007 σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47316f602.html>.

³ Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Πόρισμα Νο. 107 (LVIII) – 2007 για τα Παιδιά που Κινδυνεύουν*, 5.10.2007.

Βλέπε σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/471897232.html>, παράγραφος (b) (x) (viii).

πρόσφυγες. Το παιδί που αιτείται άσυλο οφείλει να αποδείξει ότι διατρέχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων. Η ηλικία, όπως και το φύλο, ασκούν καθοριστική επιρροή στον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα⁴. Όπως επισημαίνει η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ο ορισμός του πρόσφυγα:

... πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο που λαμβάνει υπόψη την ηλικία και το φύλο, τα ιδιαίτερα κίνητρα καθώς και τις μορφές και εκδηλώσεις της δίωξης από την οποία υποφέρουν τα παιδιά. Δίωξη λόγω γένους, στρατολόγηση σε νεαρή ηλικία, μικρότερη από την επιτρεπόμενη, εμπορία παιδιών για λόγους πορνείας, σεξουαλική εκμετάλλευση ή υποχρεωτική κλειτοριδεκτομή για τις γυναίκες είναι μερικές από τις ειδικότερες μορφές και εκδηλώσεις δίωξης από τις οποίες υποφέρουν τα παιδιά και μπορούν να δικαιολογήσουν την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα εφόσον οι προαναφερόμενες πράξεις συνδέονται με έναν από τους πέντε λόγους φόβου δίωξης της Σύμβασης του 1951. Άρα, στο πλαίσιο των εθνικών διαδικασιών καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα τα κράτη υποχρεούνται να επιδεικνύουν ιδιαίτερη προσοχή σε αυτές τις ειδικές μορφές και εκδηλώσεις της δίωξης από την οποία υποφέρουν τα παιδιά καθώς και στη βία που οφείλεται στο φύλο⁵.

Για την προσήκουσα εφαρμογή των κριτηρίων υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα, εκτός από την ηλικία, επιβάλλεται να συνεκτιμώνται το επίπεδο ανάπτυξης του παιδιού, οι γνώσεις και / ή οι αναμνήσεις του από τη χώρα καταγωγής του καθώς και το καθεστώς του ως ευάλωτου προσώπου⁶.

5. Η ευαισθητοποιημένη στο ιδιαίτερο καθεστώς του παιδιού εφαρμογή του ορισμού του πρόσφυγα συνάδει με τη Σύμβαση του 1989 για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁷. Κατά την Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, οι γενικές αρχές που διέπουν την εφαρμογή του ορισμού του πρόσφυγα στα παιδιά αποτυπώνονται στα εξής τέσσερα άρθρα⁸: Άρθρο 2: υποχρέωση των κρατών να σέβονται και να διασφαλίζουν τα δικαιώματα που αναγνωρίζει η Σύμβαση σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους χωρίς καμιά διάκριση⁹, Άρθρο 3 (1): το βέλτιστο συμ-

⁴Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη δίωξη λόγω γένους στο πλαίσιο του άρθρου 1 (Α) 2 της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων* (βλέπε σε: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/GROUNDS%20OF%20PERSECUTION/GENDER/GENDER.pdf>), παράγραφοι 2 και 4.

⁵ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 6 (2005), Μεταχείριση των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους* (έγγραφο CRC/GC/2005/6, Σεπτέμβριος 2005),

βλέπε <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/CONVENTIONS/RIGHTS%20OF%20CHILDREN/GENERAL%20COMMENT%206%20OF%20CRC.pdf>, παράγραφος 74.

⁶Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Αρχές για τα Ασυνόδευτα Παιδιά Αιτούντες Άσυλο*, βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 1, Κεφάλαιο 6.

⁷ Με οικουμενική σχεδόν κύρωση, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι η ευρύτερα κυρωμένη διεθνής σύμβαση προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

βλέπε για τον ελληνικό νόμο σε: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/CONVENTIONS/RIGHTS%20OF%20CHILDREN/CONVENTIONSRIGHTSOFCCHILDREN.pdf>.

Τα δικαιώματα που προστατεύει εφαρμόζονται σε όλα τα παιδιά που υπάγονται στη δικαιοδοσία των συμβαλλόμενων κρατών.

Για λεπτομερειακή ανάλυση των διατάξεων της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, βλέπε UNICEF, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, αναθεωρημένη τρίτη έκδοση, σε [http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/CONVENTIONS/RIGHTS%20OF%20CHILDREN/CHILDRENSCONVENTIONSIMPLEMENTATIONHANDBOOK\(ENGLISH\).pdf](http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/CONVENTIONS/RIGHTS%20OF%20CHILDREN/CHILDRENSCONVENTIONSIMPLEMENTATIONHANDBOOK(ENGLISH).pdf)

⁸ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 5 (2004): Γενικά μέτρα εφαρμογής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού* (άρθρα 4, 42 και 44, παράγραφος 6), (έγγραφο CRC/GC/2003/5, 3.10.2003), διαθέσιμο σε: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4538834f11.pdf>, παράγραφος 12.

⁹ Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 6*, βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 5, παράγραφος

φέρουν του παιδιού, ως στοιχείο που λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη σε όλες τις δράσεις που το αφορούν¹⁰, Άρθρο 6: εγγενές δικαίωμα του παιδιού στη ζωή και υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να διασφαλίσουν στο μέτρο του δυνατού την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού¹¹, και Άρθρο 12: το δικαίωμα του παιδιού να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα το αφορά και η υποχρέωση να αποδίδεται η προσήκουσα βαρύτητα σε αυτές¹². Κατά την εξέταση των ισχυρισμών φόβου δίωξης που εκφράζουν τα παιδιά, αυτές οι αρχές διέπουν τόσο τις ουσιαστικές όσο και τις διαδικαστικές πτυχές του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

II. Ορισμοί

6. Οι παρούσες κατευθυντήριες οδηγίες εφαρμόζονται σε όλα τα παιδιά αιτούντες άσυλο, συμπεριλαμβανομένων όσων συνοδεύονται, των ασυνόδευτων και των χωρισμένων από τις οικογένειές τους, που προβάλλουν ισχυρισμούς φόβου δίωξης. Κάθε παιδί δικαιούται να καταθέσει αυτοτελώς αίτημα ασύλου ανεξάρτητα από το καθεστώς του ως συνοδευόμενου ή ασυνόδευτου. «Χωρισμένα» είναι τα παιδιά που έχουν αποχωριστεί από τους δύο γονείς τους ή από τους προηγούμενους κατά το νόμο ή το έθιμο υπεύθυνους για τη φροντίδα τους αλλά όχι κατ' ανάγκη από άλλους συγγενείς. Αντίθετα, «ασυνόδευτα» είναι τα «παιδιά» που έχουν αποχωριστεί από αμφότερους τους γονείς και άλλους συγγενείς τους και δεν απολαμβάνουν τη φροντίδα κάποιου ενήλικα, που κατά το νόμο ή το έθιμο, ευθύνεται για την προστασία και την ευημερία τους¹³.

7. Στο πλαίσιο του παρόντος εγγράφου παιδί είναι κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των 18 ετών¹⁴. Κάθε πρόσωπο ηλικίας μικρότερης των 18 ετών, που είναι ο βασικός αιτών άσυλο, έχει δικαίωμα στην εξέταση των προβαλλόμενων ισχυρισμών φόβου δίωξης σε πλαίσιο που διέπεται από τις διαδικαστικές εγγυήσεις που συνάδουν με το καθεστώς του ως παιδιού. Στη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, η μείωση της ηλικίας των παιδιών αιτούντων άσυλο ή η εφαρμογή περιοριστικών προσεγγίσεων κατά την αξιολόγηση της ηλικίας τους, προκειμένου

18.

¹⁰ Ibid., παράγραφοι 19-22. Βλέπε επίσης *Πόρισμα Νο. 107* της Εκτελεστικής Επιτροπής, παράγραφος (b) (5) και για τον τρόπο αξιολόγησης και καθορισμού του «βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού» βλέπε Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Guidelines on Determining the Best Interests of the Child*, Geneva, May 2008, σε <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/48480c342.pdf>

¹¹ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 6*, παράγραφοι 23-24, βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 5.

¹² Ibid., παράγραφος 25. Βλέπε επίσης, Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 12 (2009): το δικαίωμα του παιδιού σε ακρόαση* (έγγραφο CRC/C/GC/12, 20.7.2009, βλέπε: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4ae562c52.pdf>).

¹³ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 6*, παράγραφοι 7-8, βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 5. Βλέπε επίσης, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Αρχές για τους Ασυνόδευτους Ανήλικους Αιτούντες Άσυλο*, κεφάλαια 3.1 και 3.2, ανωτέρω υποσημείωση 1. Βλέπε επίσης, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, UNICEF et al. *Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children*, Geneva 2004, σε <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4113abc14.pdf>.

¹⁴ Το άρθρο 1 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού ορίζει ότι «... θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο όν μικρότερο των 18 ετών, εκτός αν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία». Επίσης, η Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου της 29.4.2004 για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους ορίζει ότι: «θ) «ασυνόδευτοι ανήλικοι», οι υπήκοοι τρίτης χώρας ή οι ανιθαγενείς ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών, οι οποίοι καταφθάνουν στο έδαφος των κρατών μελών χωρίς να συνοδεύονται από ενήλικα υπεύθυνο για αυτούς βάσει νόμου ή εθίμου και για όσον χρόνο δεν έχουν τεθεί υπό την ουσιαστική φροντίδα ενός τέτοιου προσώπου. Ο όρος καλύπτει επίσης τους ανηλικούς που αφέθηκαν ασυνόδευτοι κατόπιν της εισόδου τους στο έδαφος των κρατών μελών» (άρθρο 2)

Για την Οδηγία και τη μεταφορά της στην ελληνική νομοθεσία βλέπε σε: http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/EUROPEAN%20UNION/QUALIFICATION_DIRECTIVE_COLLECTION_OF_TEXTS.pdf.

να αντιμετωπιστούν ως ενήλικες, ενδέχεται να έχει ως συνέπεια την παραβίαση των δικαιωμάτων τους, που προστατεύονται από το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τα ευάλωτα πρόσωπα αλλά και τα πρόσωπα νεαρής ηλικίας είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα στις διώξεις. Έτσι, σε εξαιρετικές περιπτώσεις οι παρούσες κατευθυντήριες οδηγίες μπορεί να εφαρμόζονται ακόμη και όταν ο αιτών άσυλο είναι 18 ετών ή λίγο μεγαλύτερος. Τούτο ισχύει ειδικότερα όταν η δίωξη που υπέστη παρεμπόδισε την ανάπτυξή του και η ψυχολογική του/της ωριμότητα συγκρίνεται με αυτήν του παιδιού¹⁵.

8. Βασικός αιτών άσυλο μπορεί να είναι ένα παιδί, ακόμη και νεαρής ηλικίας¹⁶. Ο γονέας, ο υπεύθυνος για τη φροντίδα του ή οιοδήποτε άλλο πρόσωπο που εκπροσωπεί το παιδί καλείται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο ώστε να διασφαλίσει την παρουσίαση όλων των σχετικών πτυχών των ισχυρισμών του παιδιού για το φόβο δίωξης που διατρέχει¹⁷. Ωστόσο, επιβάλλεται να συνεκτιμηθεί το δικαίωμα των παιδιών να εκφράζουν τις απόψεις τους για όλα τα ζητήματα που τα αφορούν, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματός τους να παρίστανται και να εκθέτουν τις απόψεις τους σε όλες τις δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες¹⁸. Οι γονείς, τα μέλη της διευρυμένης οικογένειας ή της κοινότητας, που συνοδεύουν το παιδί αιτούντα άσυλο και κατά το νόμο ή το έθιμο ευθύνονται για τη φροντίδα του, υποχρεούνται να το συνδράμουν με τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων του, με τρόπο που ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του¹⁹. Σημαντικό στοιχείο της αξιολόγησης των ισχυρισμών φόβου δίωξης που προβάλλει το παιδί ως βασικός αιτών άσυλο είναι η ηλικία του και, κατά συνέπεια, το επίπεδο της ωριμότητας και της ψυχολογικής του ανάπτυξης, καθώς και η ικανότητά του να διατυπώνει συγκεκριμένες απόψεις ή γνώμες.

9. Κατά κανόνα το παιδί είναι ο βασικός αιτών άσυλο ακόμα και όταν συνοδεύεται από τους γονείς του, σε κάθε περίπτωση που οι τελευταίοι ή ο υπεύθυνος για τη φροντίδα του επικαλούνται το φόβο δίωξης που διατρέχει το παιδί. Εν προκειμένω, ακριβώς όπως ένα παιδί αναγνωρίζεται δευτερογενώς πρόσφυγας λόγω της αναγνώρισης του προστατευτικού καθεστώτος σε έναν εκ των γονέων του, *τηρουμένων των αναλογιών* ο γονέας μπορεί να αναγνωριστεί πρόσφυγας επί τη βάση της αναγνώρισης των αναγκών διεθνούς προστασίας του παιδιού του²⁰. Όταν οι

¹⁵ Το Εφετείο Μετανάστευσης του Ηνωμένου Βασιλείου (νυν Δικαστήριο Ασύλου και Μετανάστευσης) έκρινε ότι «η υιοθέτηση άκαμπτης θέσης σε αυτό το θέμα σημαίνει κατά τη γνώμη μας παράλειψη να αναγνωριστεί ότι ακόμη και σήμερα σε πολλές περιοχές του κόσμου είναι ασαφή τα στοιχεία της ηλικίας και της ημερομηνίας γέννησης. Είναι προτιμότερο το σφάλμα προς όφελος της γενναιοδωρίας» (*Sarjoo Jakitay v. Secretary of State for the Home Department*, Appeal No. 12658 (αδημοσίευτη), U.K. IAT, 15.11.1995).

Βλέπε επίσης *Απόφαση VA0-02635, VA0-02635*, της Επιτροπής Μετανάστευσης και Προσφύγων του Καναδά, 22.3.2001 σε <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4b18dec82.pdf>.

¹⁶ Βλέπε για παράδειγμα την απόφαση επί της υπόθεσης *Chen Shi Hai v. The Minister for Immigration and Multicultural Affairs*, [2000] HCA 19, Ανώτατο Δικαστήριο της Αυστραλίας, 13.4.2000, σε <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ae6b6df4.pdf>. Στην υπόθεση αυτή, που αφορούσε αγόρι ηλικίας 3 ½ ετών, το Δικαστήριο έκρινε ότι «σύμφωνα με την αυστραλιανή νομοθεσία, το παιδί έχει ίδια δικαιώματα που ορίζει ο νόμος. Η ταυτότητα και τα δικαιώματα των γονέων του δεν διέπουν όλες τις πτυχές της ζωής του», παράγραφος 78.

¹⁷ Βλέπε επίσης, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Παιδιά Πρόσφυγες: Κατευθυντήριες Αρχές για την Παιδική Προστασία και Πρόνοια*, Γενεύη 1994 σε <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ae6b3470.pdf> (το βιβλίο διατίθεται σε ελληνική μετάφραση από το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Αθήνα).

¹⁸ Άρθρο 12 (2) της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 7), Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο No. 12*, παράγραφοι 32, 67, 123 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 12).

¹⁹ Άρθρο 5 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 7).

²⁰ Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Οδηγίες για το χειρισμό των αιτημάτων ασύλου στις περιπτώσεις ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων*, παράγραφος 11, βλέπε σε: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/legal/rsd.htm>. Βλέπε επίσης το *Πόρισμα No. 88 (L)*, 1999 της Εκτελεστικής Επιτροπής του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για την Προστασία της Οικο-

γονείς και το παιδί τους προβάλλουν διακριτούς ισχυρισμούς για το φόβο δίωξης που διατρέχουν είναι προτιμότερη η εξατομικευμένη αξιολόγηση των αιτημάτων τους για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Η υιοθέτηση πολλών εκ των διαδικαστικών και αποδεικτικών μέτρων που παρατίθενται στη συνέχεια, στο κεφάλαιο IV του παρόντος εγγράφου, ενισχύει την ικανότητα εντοπισμού των παιδιών, που ίσως πρέπει να θεωρηθούν οι βασικοί αιτούντες άσυλο στους κόλπους της οικογένειάς τους. Ωστόσο, πρέπει να εξετάζονται από τη σκοπιά του παιδιού τα βιώματά του, που δεν θεωρούνται διακριτά και εντάσσονται στους ισχυρισμούς φόβους δίωξης που προβάλλουν οι γονείς²¹.

III. Ανάλυση των ουσιαστικών προϋποθέσεων για την υπαγωγή στον ορισμό του πρόσφυγα

α) Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης

10. Παρότι η Σύμβαση του 1951 δεν ορίζει ρητά τι είναι «δίωξη», μπορεί να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνει σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένης της απειλής κατά της ζωής ή της ελευθερίας, καθώς και άλλες μορφές σοβαρής βλάβης ή ανυπόφορων καταστάσεων, που αξιολογούνται με κριτήριο την ηλικία, τις απόψεις, τα συναισθήματα και τη ψυχολογική κατάσταση του αιτούντα άσυλο²². Σε ορισμένες περιπτώσεις, δίωξη μπορεί να συνιστούν και οι διακρίσεις, όταν έχει επιζήμιες συνέπειες η μεταχείριση που φοβάται ή έχει βιώσει το ενδιαφερόμενο παιδί²³. Η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού επιβάλλει την αξιολόγηση της βλάβης από την οπτική γωνία του παιδιού. Τούτο μπορεί να περιλαμβάνει την ανάλυση για τον τρόπο που η βλάβη πλήττει ή πρόκειται να πλήξει τα δικαιώματα ή τα συμφέροντά του. Η κακομεταχείριση που δεν συνιστά δίωξη για τον ενήλικα, μπορεί να είναι επιβλαβής για το παιδί²⁴.

11. Τόσο το υποκειμενικό όσο και το αντικειμενικό στοιχείο του ορισμού του πρόσφυγα έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα όταν αξιολογείται εάν το παιδί αιτών άσυλο εκφράζει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης²⁵. Η ακριβής εκτίμηση απαιτεί τόσο την επικαιροποιημένη ανάλυση όσο και τη γνώση των ειδικών συνθηκών διαβίωσης του παιδιού στη χώρα καταγωγής, συμπεριλαμβανομένων των υφιστάμενων υπηρεσιών παιδικής πρόνοιας. Είναι λανθασμένη η απόρριψη

γένειας των Προσφύγων, σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae68c4340.html>, παράγραφο (b) (iii).

²¹ Βλέπε για παράδειγμα, *EM (Lebanon) (FC) (Appellant) v. Secretary of State for the Home Department (Respondent)*, U.K. House of Lords, 22.10.2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/490058699.html>, *Refugee Appeal Nos. 76250 & 76251*, Nos. 76250 & 76251, Νέα Ζηλανδία, Επιτροπή Προσφυγών, 1.12.2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/494f64952.html>.

²² Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*, βλέπε σε: [http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/HANDBOOK\(1\).pdf](http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/HANDBOOK(1).pdf), παράγραφοι 51-52. Βλέπε επίσης, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για την εφαρμογή του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης της Γενεύης στα θύματα εμπορίας ανθρώπων ή στα πρόσωπα που κινδυνεύουν από την εμπορία ανθρώπων*, 7.4.2006 σε <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/SPECIAL%20ISSUES/TRAFFICKING.pdf>, παράγραφος 14.

²³ Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Εγχειρίδιο*, παράγραφοι 54 – 56, βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 22.

²⁴ Βλέπε για παράδειγμα United States Bureau of Citizenship and Immigration Services, *Guidelines For Children's Asylum Claims*, 10.12.1998, σε <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3f8ec0574.pdf>, όπου σημειώνεται ότι «χαρακτηρίζεται δίωξη η βλάβη που φοβάται ή έχει υποστεί το παιδί ακόμη και όταν είναι μικρότερης έντασης σε σχέση με αυτήν του ενήλικα». Βλέπε επίσης, *Chen Shi Hai*, (ανωτέρω υποσημείωση 16) όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι «η ενδεχομένως αποδεκτή ισχύς των νόμων και προγραμμάτων γενικής εφαρμογής για τους γονείς μπορεί να συνιστά δίωξη για τα παιδιά», παράγραφος 79.

²⁵ Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Εγχειρίδιο*, παράγραφοι 40 έως 42 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 22).

του αιτήματος ασύλου με το σκεπτικό ότι οι δράστες δεν λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις απόψεις του παιδιού ή δεν τις θεωρούν πραγματική απειλή. Διαψεύδοντας σχετικές προσδοκίες, το παιδί μπορεί να αδυνατεί να εκφράσει το φόβο ή, αντίθετα, να είναι υπερβολική η εκδήλωση του φόβου που νοιώθει. Σε παρόμοιες περιπτώσεις, οι κριτές των αιτημάτων ασύλου οφείλουν να αποφασίσουν αξιολογώντας αντικειμενικά τον κίνδυνο που το παιδί ενδέχεται να αντιμετωπίσει, ανεξάρτητα από το φόβο που εκφράζει²⁶. Τούτο προϋποθέτει την εξέταση αποδεικτικών στοιχείων από πηγές ευρέως φάσματος, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών για τη χώρα καταγωγής που αφορούν ειδικά στο καθεστώς των παιδιών. Όταν ο γονέας ή ο υπεύθυνος για τη φροντίδα του παιδιού εκφράζει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για το παιδί του, μπορεί να συναχθεί ότι το παιδί έχει αυτόν το φόβο, ακόμη και όταν δεν τον εκφράζει²⁷.

12. Εκτός από την ηλικία, άλλα στοιχεία της ταυτότητας του παιδιού και οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως είναι το οικογενειακό υπόβαθρο, η κοινωνική τάξη, η κάστα, η υγεία, η εκπαίδευση και η περιουσιακή κατάσταση, μπορεί να επαυξάνουν τον κίνδυνο της βλάβης που διατρέχει, να επηρεάζουν τη μορφή της διωκτικής συμπεριφοράς που υπέστη και να επιτείνουν τις συνέπειες της βλάβης. Για παράδειγμα, τα παιδιά που είναι άστεγα, εγκαταλελειμμένα ή χωρίς γονεϊκή φροντίδα μπορεί να διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο να υποστούν σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ή να στρατολογηθούν ή να χρησιμοποιηθούν από ένοπλη δύναμη / ομάδα ή εγκληματική συμμορία. Ειδικότερα, τα παιδιά του δρόμου μπορεί να «συλλέγονται» και να κρατούνται σε άθλιες συνθήκες ή να υποβάλλονται σε άλλες μορφές βίας, συμπεριλαμβανομένης της δολοφονίας για λόγους «κοινωνικής εκκαθάρισης»²⁸. Τα παιδιά με ειδικές ανάγκες μπορεί να αποκλείονται από την ειδική ή περιοδική ιατρική περίθαλψη ή να εξοστρακίζονται από την οικογένεια ή την κοινότητά τους. Από κακοποίηση, όπως είναι ο βιασμός και οι σοβαρές διακρίσεις, μπορεί να κινδυνεύουν τα παιδιά των αποκαλούμενων «αντισυμβατικών» οικογενειών, συμπεριλαμβανομένων για παράδειγμα όσων γεννιούνται εκτός γάμου, κατά παραβίαση πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού αναγκαστικού χαρακτήρα²⁹. Οι νεαρές έγκυες

²⁶ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Εγχειρίδιο*, παράγραφοι 217 έως 219 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 22). Βλέπε επίσης, *Yusuf v. Canada* (Minister of Employment and Immigration) 1992, 1 F.C. 629, F.C.J. 1049, Federal Court, 24.10.1991 σε <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/403e24e84.pdf>. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι «είναι απρόθυμο να πιστέψει ότι μπορεί να απορριφθεί το αίτημα για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα αποκλειστικά για το λόγο ότι ο ενδιαφερόμενος είναι νεαρό παιδί ή πρόσωπο που υποφέρει από διανοητική αναπηρία, ότι αδυνατούσε να βιώσει φόβο για λόγους που χαρακτηρίζονται αντικειμενικοί», παράγραφος 5.

²⁷ Βλέπε για παράδειγμα, *Canada* (Minister of Citizenship and Immigration) v. *Patel*, 2008, FC 747 (2009), 2 F.C.R. 196, Canada, Federal Court, 17.6.2008 σε <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4a6438952.pdf>.

²⁸ «Η κοινωνική εκκαθάριση» αναφέρεται στη διαδικασία απομάκρυνσης μιας ανεπιθύμητης ομάδας από μια περιοχή και μπορεί να περιλαμβάνει δολοφονίες, εξαφανίσεις, βία και άλλες μορφές κακομεταχείρισης. Βλέπε, UNICEF, *Implementation Handbook*, σελίδες 89, 91 και 287 (ανωτέρω υποσημείωση 7).

Βλέπε επίσης, *Case of the «Street Children»* (Villagrán Morales et al). v. Guatemala, Inter-American Court of Human Rights, απόφαση της 19.11.1999 σε <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4b17bc442.pdf>, παράγραφοι 190-191. Το Δικαστήριο διαπίστωσε την ύπαρξη ενός βασικού προτύπου βίας που υφίσταντο τα παιδιά του δρόμου στη Γουατεμάλα. Επικαλούμενο τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού για να ερμηνεύσει το άρθρο 19 της Αμερικανικής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του 1969, «Pact of San Jose», Costa Rica (βλέπε σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b36510.html>) το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι το κράτος παραβίασε το δικαίωμα των παιδιών στη σωματική, πνευματική και ψυχική ασφάλεια καθώς και το δικαίωμά τους στη ζωή και ότι παρέλειψε να υιοθετήσει μέτρα ώστε να αποτρέψει τη διαβίωσή τους σε συνθήκες δυστυχίας, αποστερώντας με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά από τις ελάχιστες εγγυήσεις για αξιοπρεπή ζωή.

²⁹ Βλέπε, Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Σημείωμα για τα Αιτήματα Ασύλου που στηρίζονται στις Αναγκαστικού Χαρακτήρα Πολιτικές ή Νομοθεσία Οικογενειακού Προγραμματισμού* (σε: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/SPECIAL%20ISSUES/FAMILY%20PLANNING.pdf>).

μπορεί να απορρίπτονται από τις οικογένειές τους και να υπομένουν παρενοχλήσεις και βία ή να εξωθούνται στην πορνεία ή άλλες ταπεινωτικές εργασίες³⁰.

Τα ειδικότερα δικαιώματα των παιδιών

13. Η σύγχρονη και ευαίσθητοποιημένη στο καθεστώς του παιδιού αντίληψη της δίωξης περιλαμβάνει διάφορες μορφές παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένων των παραβιάσεων των ειδικότερων δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στα παιδιά. Για τον καθορισμό μιας πράξης, που αφορά παιδί, ως διωκτικής, είναι ουσιαστικής σημασίας η ανάλυση των κριτηρίων της Σύμβασης για Δικαιώματα του Παιδιού και άλλων σχετικών διεθνών κειμένων που προστατεύουν τα δικαιώματα των παιδιών³¹. Τα ειδικότερα δικαιώματα των παιδιών, που ορίζει η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αναγνωρίζουν το νεαρό της ηλικίας τους και την εξάρτησή τους και είναι θεμελιώδη για την προστασία, την ανάπτυξη και την επιβίωσή τους. Μεταξύ άλλων, τα δικαιώματα αυτά είναι: το δικαίωμα να μη αποχωρίζονται τους γονείς τους (άρθρο 9), η προστασία από κάθε μορφή σωματικής ή ψυχικής βίας, κακοποίηση, παραμέληση και εκμετάλλευση (άρθρο 19), η προστασία από τις παραδοσιακές πρακτικές που βλάπτουν την υγεία των παιδιών (άρθρο 24), το δικαίωμα σε βιοτικό επίπεδο κατάλληλο για την ανάπτυξη του παιδιού (άρθρο 27), το δικαίωμα να μην κρατούνται ή να μην φυλακίζονται εκτός εάν πρόκειται για έσχατο μέτρο (άρθρο 37) και η προστασία από τη στρατολόγηση σε νεαρή ηλικία (άρθρο 38). Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναγνωρίζει επίσης το δικαίωμα των παιδιών προσφύγων και των παιδιών αιτούντων άσυλο στην κατάλληλη προστασία και ανθρωπιστική βοήθεια όταν ασκούν τα δικαιώματα που προστατεύει η Σύμβαση και άλλα κείμενα του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου (άρθρο 22).

14. Οι κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες των παιδιών είναι συχνά πιο επιτακτικές από εκείνες των ενηλίκων, κυρίως λόγω της εξάρτησής τους από τους ενήλικες και των μοναδικών αναγκών ανάπτυξής τους. Επομένως, η στέρηση όχι μόνον των ατομικών και πολιτικών αλλά και των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων μπορεί να είναι εξίσου συναφής για την αξιολόγηση των ισχυρισμών φόβου δίωξης που εκφράζουν τα παιδιά. Εν προκειμένω εφιστάται η προσοχή στον τρόπο της αξιολόγησης των παραβιάσεων που έχει υποστεί το παιδί: δεν πρέπει να αξιολογούνται αυτομάτως ως σημαντικότερες κάποιες παραβιάσεις σε σχέση με άλλες, αλλά να εκτιμάται η συνολική επίπτωση της βλάβης στο ενδιαφερόμενο παιδί. Συχνά, η παραβίαση ενός δικαιώματος μπορεί να εκθέτει τα παιδιά στον κίνδυνο άλλων κακοποιήσεων: για παράδειγμα, η στέρηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση ή σε ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο μπορεί να ενέχει αυξημένο κίνδυνο άλλων μορφών βλάβης, συμπεριλαμβανομένης της βίας και της κακοποίησης³². Επιπλέον, η πρόσβαση και η απόλαυση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών δικαιωμάτων μπορεί να υπονομεύονται από μέτρα διακριτικής μεταχείρισης, που εξυπηρετώντας λόγους ή σκοπούς πολιτικής, φύλου, φυλής ή θρησκείας πλήττουν συγκεκριμένη ομάδα παιδιών ή τους γονείς τους. Όπως επισημαίνει η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα:

Συχνά, η έλλειψη εκπαιδευτικών ευκαιριών για τα παιδιά ενισχύει άλλες παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Για παράδειγμα, είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στην καταναγκαστι-

³⁰ Βλέπε, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη δίωξη λόγω γένους*, ανωτέρω υποσημείωση 4, παράγραφος 18.

³¹ Στο πλαίσιο της Αφρικής πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο *Αφρικανικός Χάρτης για τα Δικαιώματα και την Ευημερία των Παιδιών*, βλέπε σε : <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b38c18.html>.

³² Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 5*, βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 8, παράγραφοι 6 έως 7. Βλέπε στη συνέχεια το κεφάλαιο που πραγματεύεται τις παραβιάσεις των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών δικαιωμάτων των παιδιών.

κή εργασία και σε άλλες μορφές εκμετάλλευσης τα παιδιά που ζουν σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας και δεν διάγουν υγιεινή ζωή. Επιπλέον, είναι άμεση η σχέση μεταξύ, για παράδειγμα, της φοίτησης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με τη σημαντική μείωση του αριθμού των παιδικών γάμων³³.

Εκδηλώσεις της δίωξης που υφίστανται τα παιδιά

15. Ενώ τα παιδιά μπορεί να αντιμετωπίζουν παρόμοιες ή όμοιες με τους ενήλικες μορφές βλάβης, βιώνουν διαφορετικά τη σχετική εμπειρία. Πράξεις ή απειλές που ενδέχεται να μην πληρούν τις προϋποθέσεις της δίωξης για τους ενήλικες μπορεί να είναι διωκτικής φύσης για ένα παιδί εκ μόνου του λόγου ότι είναι παιδί. Η ανωριμότητα, το ευάλωτο καθεστώς, οι μη ανεπτυγμένοι μηχανισμοί αντιμετώπισης διαφόρων καταστάσεων και η εξάρτηση καθώς και τα διαφορετικά στάδια της ανάπτυξης και τα εμπόδια στην ανάπτυξη των ικανοτήτων μπορεί να σχετίζονται άμεσα με τον τρόπο που ένα παιδί βιώνει τις εμπειρίες ή τους φόβους του³⁴. Ειδικότερα, στις περιπτώσεις όπου η βλάβη, που έχει υποστεί ή φοβάται ένα παιδί, είναι σοβαρότερη από την απλή παρενόχληση αλλά λιγότερο σοβαρή από την απειλή κατά της ζωής ή της ελευθερίας, σημαντικό στοιχείο για την αξιολόγησή της ως δίωξης είναι οι προσωπικές περιστάσεις του παιδιού, συμπεριλαμβανομένης της ηλικίας του. Για να εκτιμηθούν με ακρίβεια η σοβαρότητα και οι συνέπειες της πράξης για το παιδί, είναι αναγκαίο να εξεταστούν οι λεπτομέρειες της υπόθεσης και να προσαρμοστεί το όριο της δίωξης στο συγκεκριμένο παιδί.

16. Στην περίπτωση του παιδιού αιτούντα άσυλο η ψυχολογική βλάβη μπορεί να αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο, που επιβάλλεται να αξιολογηθεί. Τα παιδιά δοκιμάζονται ευκολότερα στις εχθρικές καταστάσεις, πιστεύουν σε ανύπαρκτες απειλές ή επηρεάζονται συναισθηματικά από τις ασυνήθιστες περιστάσεις. Οι μνήμες των τραυματικών εμπειριών μπορεί να σηματοδέψουν ένα παιδί εκθέτοντάς το σε αυξημένο κίνδυνο μελλοντικής βλάβης.

17. Επιπλέον, τα παιδιά είναι περισσότερο ευαίσθητα σε πράξεις που στοχεύουν πρόσωπα του στενού συγγενικού περιβάλλοντός τους. Η βλάβη που υπόμεινε κάποιο μέλος της οικογένειας μπορεί να προκαλέσει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο στο παιδί. Για παράδειγμα, ένα παιδί που υπήρξε μάρτυρας βίας που ασκήθηκε σε βάρος του γονέα του ή που βίωσε την εξαφάνιση ή τη δολοφονία του γονέα του ή άλλου προσώπου από το οποίο εξαρτάται, μπορεί να έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης, παρότι δεν ήταν στόχος της βλαπτικής συμπεριφοράς³⁵. Επίσης, υπό προϋποθέσεις, μπορεί να συνιστά δίωξη, για παράδειγμα, ο αναγκαστικός χωρισμός του παιδιού από τους γονείς του, κατ' εφαρμογήν της διακριτικής νομοθεσίας που ρυθμίζει ζητήματα επιμέλειας ή η κράτηση των γονέων του³⁶.

Μορφές δίωξης που υφίστανται τα παιδιά

18. Τα παιδιά μπορεί επίσης να υφίστανται ειδικότερες μορφές δίωξης λόγω της ηλικίας τους, της έλλειψης ωριμότητας ή του καθεστώτος τους ως ευάλωτων προσώπων. Η ιδιότητα του

³³ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα, *Γενικό Σχόλιο Νο. 11: Σχέδιο Δράσης για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση* (άρθρο 14 του Συμφώνου), Έγγραφο E/1992/23, 10.5.1999, βλέπε σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4538838c0.html>, παράγραφος 4.

³⁴ Βλέπε Save the Children και UNICEF, *The evolving capacities of the child*, 2005, σε <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/evolving-eng.pdf>.

³⁵ Βλέπε για παράδειγμα, *Cicek κατά Τουρκίας*, Προσφυγή No. 67124/01, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 18.1.2005 σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/42d3e7ea4.html>, παράγραφοι 173-174 και *Bazorkina κατά Ρωσίας*, Προσφυγή No. 69481/91, 27.7.1006 σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/44cdf4ef4.html> παράγραφοι 140-141.

³⁶ Βλέπε *EM (Lebanon) (FC) (Appellant) v. Secretary of State for the Home Department (Respondent)*, *op. cit.*, *Refugee Appeal Nos. 76226 and 76227*, Nos. 76226 and 76227, New Zealand, RSAA, 12.1.2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49a6ac0e2.html>, παράγραφοι 112-113.

παιδιού ως αιτούντα άσυλο μπορεί να αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για τη βλάβη που έχει υποστεί ή που φοβάται ότι θα υποστεί. Και τούτο επειδή η επικαλούμενη δίωξη αφορά ή πλήττει δυσανάλογα τα παιδιά ή επειδή παραβιάζει ειδικότερα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στα παιδιά. Η Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει αναγνωρίσει ότι στην περίπτωση των παιδιών συνιστούν ειδικότερες μορφές δίωξης η στρατολόγηση σε νεαρή ηλικία, η εμπορία παιδιών και η γυναικεία κλειτοριδεκτομή³⁷. Ενδεικτικά, άλλες περιπτώσεις δίωξης που πλήττει ειδικότερα τα παιδιά είναι: η οικογενειακή και ενδο-οικογενειακή βία, ο εξαναγκασμός σε γάμο ή ο γάμος ανηλίκων³⁸, η ειλωτεία ή η επικίνδυνη παιδική εργασία, η καταναγκαστική εργασία³⁹, η καταναγκαστική πορνεία και η παιδική πορνογραφία⁴⁰. Παρόμοιες μορφές δίωξης παραβιάζουν το δικαίωμα των παιδιών στην επιβίωση και στην ανάπτυξη και συνιστούν σοβαρή διακριτική μεταχείριση για τα παιδιά που γεννιούνται εκτός των αυστηρών κανόνων του οικογενειακού προγραμματισμού⁴¹ αλλά και για τα παιδιά που καθίστανται ανιθαγενή, λόγω της απώλειας της ιθαγένειας και της στέρησης κηδεμόνα, υπεύθυνου για τη φροντίδα τους. Στη συνέχεια αναλύονται κάποιες από τις συνηθέστερες μορφές δίωξης που επικαλούνται ειδικά τα παιδιά στο πλαίσιο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

ι. Στρατολόγηση σε νεαρή ηλικία

19. Είναι αυξανόμενη η συναίνεση για την απαγόρευση στρατολόγησης και χρησιμοποίησης παιδιών ηλικίας κάτω των 18 ετών προκειμένου να συμμετάσχουν σε ένοπλες συγκρούσεις⁴². Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο απαγορεύει τη στρατολόγηση και τη συμμετοχή παιδιών ηλικίας κάτω των 15 ετών σε διεθνείς⁴³ ή μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις⁴⁴. Το άρθρο 38 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού επαναβεβαιώνει τις υποχρεώσεις που τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν αναλάβει δυνάμει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου χαρακτηρίζει εγκλήματα πολέμου τη στρατολόγηση και τη χρησιμοποίηση παιδιών ηλικίας κάτω των 15 ετών στις ένοπλες δυνάμεις σε περίοδο ένοπλων συγκρούσεων⁴⁵. Το Ει-

³⁷ Εκτελεστική Επιτροπή, Πόρισμα No. 107, παράγραφος (g) (viii) βλέπε σε: <http://www.unhcr.org/4717625c2.html>

³⁸ Άρθρο 24 (3) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, άρθρο 23 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα και άρθρο 10 της Σύμβασης για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών.

³⁹ Άρθρα 32 έως 36 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Σύμβαση No. 182 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών και την άμεση δράση με σκοπό την εξάλειψή τους, άρθρα 2 παρ. 2 και 2 παρ. 4 της Σύμβασης No. 138 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για το Κατώτατο Όριο Ηλικίας Εισόδου στην Απασχόληση.

⁴⁰ Άρθρο 34 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία.

⁴¹ Βλέπε για παράδειγμα *Xue Yun Zhang v. Gonzales*, No. 01-71623, U.S. Court of Appeals for the 9th Circuit, 26.5.2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17c7082.html>; *Chen Shi Hai*, ανωτέρω υποσημείωση 16.

⁴² Βλέπε UNICEF, *The Paris Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces of Armed Groups* (Οι Αρχές των Παρισίων και Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα Παιδιά που συνδέονται με Ένοπλες Δυνάμεις ή Ομάδες), Φεβρουάριος 2007. Παρότι δεν είναι δεσμευτικές αντανακλούν την ισχυρή τάση για την καθολική απαγόρευση της στρατολόγησης σε ηλικία μικρότερη των 18 ετών. Βλέπε επίσης Απόφαση 1612 (2005) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (για τα παιδιά στις ένοπλες συγκρούσεις), 26.7.2005, S/RES/1612, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43f308d6c.html>, παράγραφος 1 και 1539 για την προστασία των παιδιών που πλήττονται από τις ένοπλες συγκρούσεις, S/RES/1539, 22.4.2004, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/411236fd4.html>.

⁴³ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12.8.1949 που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων των διεθνών ενόπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο I), άρθρο 77 παρ. 2.

⁴⁴ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12.8.1949 για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ενόπλων συρράξεων (Πρωτόκολλο II), άρθρο 4 παρ. 3.

⁴⁵ Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, 17.7.1998, Άρθρο 8 παρ. 2 (β) (xxvi) και (ε) (vii).

δικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε έκρινε ότι η στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των 15 ετών στις ένοπλες δυνάμεις συνιστά έγκλημα του γενικού διεθνούς δικαίου⁴⁶.

20. Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμιξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη προβλέπει την υποχρέωση των κρατών να λαμβάνουν κάθε εφικτό μέτρο για να εξασφαλίζουν ότι τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων τους που δεν έχουν κλείσει ακόμη τα 18 δεν θα λαμβάνουν άμεσα μέρος σε εχθροπραξίες και ότι δεν θα επιστρατεύονται υποχρεωτικά στις ένοπλες δυνάμεις τους⁴⁷. Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο απαγορεύει χωρίς εξαιρέσεις στις ένοπλες ομάδες, που διαφέρουν από τις ένοπλες δυνάμεις των συμβαλλομένων κρατών, να στρατολογούν ή να χρησιμοποιούν σε εχθροπραξίες πρόσωπα ηλικίας μικρότερης των 18 ετών⁴⁸. Περαιτέρω, τροποποιεί τη διάταξη του άρθρου 38 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, προβλέποντας αύξηση του ορίου της ελάχιστης ηλικίας στην περίπτωση της εθελοντικής κατάταξης στις εθνικές ένοπλες δυνάμεις⁴⁹. Επίσης, τα συμβαλλόμενα κράτη δεσμεύονται να υιοθετήσουν κάθε εφικτό μέτρο για την απαγόρευση και την ποινικοποίηση της στρατολόγησης των νεαρών προσώπων και τη χρησιμοποίηση των παιδιών στρατιωτών από μη κρατικές ένοπλες ομάδες⁵⁰. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού τονίζει ότι

... η στρατολόγηση παιδιών (συμπεριλαμβανομένων των κοριτσιών για σεξουαλικές υπηρεσίες ή για την τέλεση εξαναγκασμένων γάμων με στρατιωτικούς) καθώς και η άμεση ή έμμεση συμμετοχή σε εχθροπραξίες αποτελούν σοβαρή παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και, συνεπώς, δίωξη: επομένως συνεπάγονται τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα όταν ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος παρόμοιας στρατολόγησης ή συμμετοχής σε εχθροπραξίες οφείλεται σε «λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε μια ορισμένη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων» (άρθρο 1Α (2) της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων)⁵¹.

21. Κατά την άποψη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες συνιστά δίωξη η εξαναγκασμένη στρατολόγηση και η υποχρεωτική κατάταξη παιδιών ηλικίας μικρότερης των 18 ετών στις εθνικές ένοπλες δυνάμεις για την ενεργό συμμετοχή τους σε εχθροπραξίες. Τούτο ισχύει και για τις περιπτώσεις όπου ένα παιδί διατρέχει τον κίνδυνο της εξαναγκασμένης εκ νέου στρατολόγησης ή της επιβολής κυρώσεων ως ανυπότακτος εξαναγκασμένης στρατολόγησης στις

⁴⁶ Βλέπε *Prosecutor v. Sam Hinga Norman*, Case No. SCSL-2004-14-AR72(E), Απόφαση επί της ένστασης για έλλειψη δικαιοδοσίας (στρατολόγηση παιδιού), 31.5.2004, παράγραφοι 52 έως 53 – Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, Έκθεση του Γενικού Γραμματέα για την Ίδρυση Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε, 4.10.2000, S/2000/915, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6afbf4.html>, παράγραφος 17, που αναγνωρίζει τον εθιμικό χαρακτήρα της απαγόρευσης της στρατολόγησης παιδιών. [Το Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε ιδρύθηκε από κοινού από την κυβέρνηση της Σιέρα Λεόνε και τον ΟΗΕ για να δικάσει όσους ευθύνονται για σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και του δικαίου της Σιέρα Λεόνε που διαπράχθηκαν στην επικράτεια της χώρας μετά την 30.11.1996. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε στον ιστότοπο του Δικαστηρίου: <http://www.sc-sl.org/>].

⁴⁷ Άρθρα 1 και 2 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμιξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη. Σήμερα, είναι 127 τα συμβαλλόμενα στο Προαιρετικό Πρωτόκολλο κράτη. Βλέπε επίσης τα άρθρα 2 και 22.2 του Αφρικανικού Χάρτη που ορίζει ως ελάχιστο όριο την ηλικία των 18 ετών για την εκπλήρωση της υποχρέωσης κατάταξης στις ένοπλες δυνάμεις και τα 2 και 3 παρ. α της Σύμβασης Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για τις χειρότερες μορφές εργασίας των παιδιών, που περιλαμβάνει την αναγκαστική στράτευση των παιδιών ηλικίας κάτω των 18 ετών στους ορισμούς των χειρότερων μορφών εργασίας (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 39).

⁴⁸ Άρθρο 4 του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμιξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 47).

⁴⁹ *Ibid.*, άρθρο 3.

⁵⁰ *Ibid.*, άρθρο 4.

⁵¹ Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 6*, παράγραφος 59, βλέπε επίσης παράγραφο 58 (σε ανωτέρω υποσημείωση 5).

εθνικές ένοπλες δυνάμεις ή ως λιποτάκτης. Ομοίως, θεωρείται ότι συνιστά δίωξη η στρατολόγηση παιδιού ηλικίας μικρότερης των 18 ετών από μη κρατικές ένοπλες ομάδες.

22. Το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμειξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη επιτρέπει στα συμβαλλόμενα κράτη να υιοθετήσουν την εθελοντική κατάταξη παιδιών ηλικίας μεγαλύτερης των 16 ετών⁵². Ωστόσο, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν να υιοθετήσουν εγγυήσεις που εξασφαλίζουν τον εθελοντικό χαρακτήρα της κατάταξης, τη σχετική συγκατάθεση των γονέων των ενδιαφερόμενων παιδιών και την αξιόπιστη απόδειξη της ηλικίας τους πριν την κατάταξή τους στις εθνικές ένοπλες δυνάμεις. Σε παρόμοιες περιπτώσεις, είναι σημαντικό να αξιολογηθεί κατά πόσον η κατάταξη ήταν γνησίως εθελοντική, ιδίως συνεκτιμώντας ότι τα παιδιά είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στην απαγωγή, στη χειραγώγηση και στη βία και ότι είναι λιγότερο πιθανό να αντισταθούν στην κατάταξη. Ενδέχεται να κατατάσσονται υπό πίεση, για λόγους αυτοάμυνας, για να αποτρέψουν βλάβη της οικογένειάς τους, για να προστατευθούν από ανεπιθύμητους γάμους ή από την ενδο-οικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση ή για να εξασφαλίσουν πρόσβαση στα βασικά μέσα επιβίωσης, όπως είναι η τροφή και η στέγη. Μπορεί επίσης να παροτρύνονται να συμμετάσχουν στις ένοπλες συγκρούσεις από τις οικογένειές τους, που παραγνωρίζουν τους κινδύνους που αυτές συνεπάγονται για τα παιδιά τους.

23. Επιπλέον, τα παιδιά μπορεί να έχουν βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης λόγω της μεταχείρισης που τους επιφυλάσσουν και / ή των δραστηριοτήτων που τους αναθέτουν οι ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες. Αγόρια και κορίτσια που συμμετέχουν σε ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες μπορεί να εξαναγκαστούν να εργαστούν ως μάγειρες, αχθοφόροι, αγγελιαφόροι, κατάσκοποι και να συμμετέχουν ενεργά στις εχθροπραξίες. Τα κορίτσια, ειδικότερα, μπορεί να εξαναγκαστούν να συνάψουν σεξουαλικές σχέσεις με τα μέλη των στρατιωτικών δυνάμεων⁵³. Επίσης, είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη ο κίνδυνος της παρενόχλησης, της εκ νέου στρατολόγησης ή της τιμωρίας, συμπεριλαμβανομένης της φυλάκισης ή της εξωδικαστικής εκτέλεσης, που διατρέχουν τα παιδιά που έχουν αφεθεί ελεύθερα από τις ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες και επιστρέφουν στις χώρες και στις κοινότητες τους.

ii. Εμπορία παιδιών και εργασία

24. Διάφορες έννομες τάξεις αναγνωρίζουν ότι βασίμως επικαλούνται την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα τα παιδιά που είναι θύματα εμπορίας ή φοβούνται την εμπορία ανθρώπων⁵⁴. Οι κατευθυντήριες οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων και των προσώπων που κινδυνεύουν από την εμπορία ανθρώπων ισχύουν και στις περιπτώσεις εξέτασης των ισχυρισμών ασύλου που προβάλλουν τα παιδιά αιτούντες άσυλο. Είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες επιπτώσεις της

⁵² Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμειξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη: το άρθρο 3 προβλέπει την υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να αυξήσουν το ελάχιστο όριο ηλικίας για την εθελοντική κατάταξη στις ένοπλες δυνάμεις από αυτό που ορίζει το άρθρο 38 παρ. 3 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, δηλαδή από το 15ο στο 16ο έτος της ηλικίας.

⁵³ Ο ορισμός των παιδιών που συνδέονται με τις ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες περιλαμβάνεται στις Αρχές των Παρισίων (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 42). Σύμφωνα με το άρθρο 2.1 «παιδί που συνδέεται με ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες είναι κάθε πρόσωπο ηλικίας μικρότερης των 18 ετών που κατατάσσεται ή έχει στρατολογηθεί ή χρησιμοποιείται από τις ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες με οιαδήποτε ιδιότητα, συμπεριλαμβανομένων, ενδεικτικά, των αγοριών και των κοριτσιών, που χρησιμοποιούνται ως πολεμιστές, μάγειροι, αχθοφόροι, αγγελιοφόροι, κατάσκοποι ή για σεξουαλικούς λόγους. Δεν αφορά μόνον το παιδί που συμμετέχει ή έχει συμμετάσχει άμεσα σε εχθροπραξίες».

⁵⁴ Βλέπε για παράδειγμα, *Ogbeide v. Secretary of State for the Home Department*, No. HX/08391/2002, U.K. IAT, 10.5.2002 (αδημοσίευτη) και *Li and Others v. Minister of Citizenship and Immigration*, IMM-932-00, Canada, Federal Court, 11.12.2000, σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b18d3682.html>.

εμπειρίας της εμπορίας ανθρώπων στα παιδιά καθώς και οι παραβιάσεις των ειδικότερων δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στα παιδιά⁵⁵.

25. Η εμπορία παιδιών διαπράττεται για διάφορους λόγους, που όλοι ανεξαιρέτως αποσκοπούν στο κέρδος μέσω της εκμετάλλευσης της ανθρώπινης ύπαρξης⁵⁶. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη ότι αποτελεί μορφή εμπορίας ανθρώπων κάθε στρατολόγηση, μεταφορά, μετακίνηση, απόκρυψη ή παραλαβή παιδιών με σκοπό την εκμετάλλευση, ανεξάρτητα από τα μέσα που χρησιμοποιούνται. Δεν επιδρά στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος η συναίνεση του παιδιού για την τέλεση της σχετικής πράξης⁵⁷.

26. Η εμπορία παιδιών αποτελεί σοβαρή παραβίαση ευρέως φάσματος θεμελιωδών δικαιωμάτων και, ως εκ τούτου, συνιστά δώξη. Πρόκειται για το δικαίωμα στη ζωή, στην επιβίωση και στην ανάπτυξη, για το δικαίωμα στην προστασία από κάθε μορφή βίας, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης, καθώς και για το δικαίωμα στην προστασία από την παιδική εργασία και την απαγωγή, την πώληση και εμπορία, όπως ρητά προβλέπει το άρθρο 35 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁵⁸.

27. Οι συνέπειες των αντιποίνων από τα μέλη του δικτύου εμπορίας ανθρώπων, του κοινωνικού αποκλεισμού και εξοστρακισμού και / ή των διακρίσεων⁵⁹, που κινδυνεύει να υποστεί το επαναπατριζόμενο παιδί θύμα εμπορίας ανθρώπων είναι απαραίτητο να αξιολογούνται σε πλαίσιο που συνεκτιμά τις ειδικότερες ανάγκες προστασίας του. Για παράδειγμα, η επιστροφή ενός κοριτσιού, θύματος εμπορίας ανθρώπων για σεξουαλική εκμετάλλευση, στη χώρα καταγωγής του ενέχει τον κίνδυνο της απόρριψης από την οικογένειά του και του κοινωνικού αποκλεισμού από την κοινότητά του. Από κοινωνικό αποκλεισμό μπορεί να κινδυνεύσει το αγόρι, που διέψευσε την ελπίδα και την προσδοκία της οικογένειάς του να σπουδάσει και να εργαστεί στο εξωτερικό ώστε να την ενισχύσει οικονομικά, στην περίπτωση που δημοσιοποιηθεί ότι υπήρξε θύμα εμπορίας ανθρώπων για καταναγκαστική εργασία. Στην περίπτωση του επαναπατρισμού, τα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων μπορεί να έχουν πολύ περιορισμένες δυνατότητες πρόσβασης και άσκησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους, συμπεριλαμβανομένων όσων προστατεύουν την επιβίωσή τους.

28. Στις υποθέσεις ασύλου που αφορούν σε παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων, εφιστάται ιδιαίτερος η προσοχή των κριτών των σχετικών ισχυρισμών σε κάθε ένδειξη πιθανής συνοχής των γονέων του παιδιού, άλλων μελών της οικογένειάς του ή των υπεύθυνων για τη φροντίδα τους που συμμετείχαν ή συναίνεσαν στην τέλεση της σχετικής αξιόποινης πράξης. Σε παρόμοιες περιπτώσεις, επιβάλλεται η ενδελεχής αξιολόγηση της ικανότητας και της βούλησης

⁵⁵ Βλέπε, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα Θύματα Εμπορίας Ανθρώπων* (<http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/SPECIAL%20ISSUES/TRAFFICKING.pdf>) και UNICEF, *Guidelines on the Protection of Child Victims of Trafficking*, Οκτώβριος 2006 σε http://www.unicef.org/ceecis/0610-Unicef_Victims_Guidelines_en.pdf, που αναφέρεται στη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα στα παιδιά που είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων.

⁵⁶ Ενδεικτικά, λόγοι της εμπορίας παιδιών μπορεί να είναι: η ειλωτεία, η ειλωτεία για χρέη, η σεξουαλική εκμετάλλευση, η στρατολόγηση σε ένοπλες δυνάμεις και οι παράνομες υιοθεσίες. Τα κορίτσια ειδικότερα μπορεί να είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων για λόγους σεξουαλικής εκμετάλλευσης ή προξενιών ενώ τα αγόρια διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο να καταστούν θύματα εμπορίας ανθρώπων για λόγους αναγκαστικής εργασίας.

⁵⁷ Για τον ορισμό της «εμπορίας ανθρώπων» βλέπε το άρθρο 3 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διασυνοριακού Οργανωμένου Εγκλήματος για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Εμπορίας Ανθρώπων, *ιδιαίτερα γυναικών και ανηλίκων* της 15.11.2000 και τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, CETS No. 197, της 3.5.2005 (βλέπε σε: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=197&CM=1&DF=08/02/2010&CL=ENG>)

⁵⁸ Για λεπτομερειακή ανάλυση του πλαισίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου που αφορά στην εμπορία παιδιών βλέπε UNICEF, *Implementation Handbook*, ανωτέρω υποσημείωση 7, κυρίως σελίδες 532 έως 542.

⁵⁹ Βλέπε Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα Θύματα Εμπορίας Ανθρώπων* (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 55) παραγράφους 17 και 18.

του κράτους να προστατεύσει το παιδί. Πρέπει να θεωρείται ότι εκφράζουν βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης, κατά την έννοια του ορισμού του πρόσφυγα, τα παιδιά που κινδυνεύουν εκ νέου από την εμπορία ανθρώπων ή από σοβαρά αντίποινα.

29. Εκτός από την εμπορία ανθρώπων, το διεθνές δίκαιο απαγορεύει και άλλες χείριστες μορφές εργασίας, όπως είναι η δουλεία, η ειλωτεία για χρέη και άλλες μορφές καταναγκαστικής εργασίας, καθώς και τη χρησιμοποίηση των παιδιών στην πορνεία, στην πορνογραφία και σε παράνομες δραστηριότητες (για παράδειγμα, στο εμπόριο ναρκωτικών)⁶⁰. Οι πρακτικές αυτές συνιστούν σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου και, ως εκ τούτου, θεωρείται ότι συνιστούν δίωξη, είτε διαπράττονται αυτοτελώς είτε εντάσσονται στην εμπειρία της εμπορίας ανθρώπων.

30. Το διεθνές δίκαιο απαγορεύει κάθε μορφή εργασίας που είναι πιθανό να βλάψει την υγεία, την ασφάλεια ή το ήθος του παιδιού: πρόκειται για τις αποκαλούμενες «επικίνδυνες εργασίες»⁶¹. Για τον καθορισμό της επικινδυνότητας της εργασίας πρέπει να εξετάζονται οι ακόλουθες συνθήκες απασχόλησης: εργασία που εκθέτει τα παιδιά σε σωματική ή ψυχική βία, εργασία που εκτελείται υπογείως, υποθαλασσίως, σε επικίνδυνο ύψος ή σε περιορισμένο χώρο, εργασία που απαιτεί τη χρήση επικίνδυνου εξοπλισμού ή τη χειροκίνητη μετακίνηση βαρέων φορτίων, το παρατεταμένο ωράριο εργασίας και το ανθυγιεινό περιβάλλον⁶². Το διεθνή κριτήρια απαγορεύουν επίσης κάθε εργασία για το παιδί που δεν έχει συμπληρώσει το κατώτατο όριο ηλικίας που ορίζεται γι' αυτήν και θεωρείται ότι είναι πιθανόν να περιορίσει την εκπαίδευση και να ανακόψει την πλήρη ανάπτυξη του⁶³. Παρόμοιες μορφές εργασίας μπορεί να συνιστούν δίωξη, αξιολογούμενη με γνώμονα την ειδικότερη εμπειρία του παιδιού, την ηλικία και άλλες περιστάσεις. Για παράδειγμα, δίωξη συνιστά ο εξαναγκασμός του παιδιού να απασχοληθεί σε εργασία επιβλαβή που ενέχει κινδύνους για τη φυσική του κατάσταση και / ή τη ψυχική του υγεία και ανάπτυξη.

iii. Ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων (κλειτοριδεκτομή)

31. Σύμφωνα με τη νομολογία διεθνών και εθνικών δικαστηρίων και τη θεωρία όλες οι μορφές ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων⁶⁴ θεωρούνται επιβλαβείς και παραβιάζουν μια σειρά δικαιωμάτων του ανθρώπου⁶⁵. Πολλές χώρες έχουν αναγνωρίσει ότι προκαλεί σοβαρή βλάβη που συνιστά δίωξη⁶⁶. Δεδομένου ότι η πρακτική αυτή πλήττει δυσανάλογα τα κο-

⁶⁰ Άρθρο 3, παράγραφοι α έως 6 της Σύμβασης της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για την Απαγόρευση των Χειρότερων Μορφών Εργασίας των Παιδιών (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 39).

⁶¹ *Ibid.*, άρθρο 3, παράγραφος δ.

⁶² *Ibid.*, άρθρο 4 σε συνδυασμό με τη Σύσταση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για τις Χειρότερες Μορφές Παιδικής Εργασίας, 1999, R 190, βλέπε σε: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/3ddb6ef34.pdf>, παράγραφοι 3 και 4.

⁶³ Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, Σύμβαση για το Κατώτατο Όριο Ηλικίας Εισόδου στην Απασχόληση, άρθρο 2 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 39).

⁶⁴ Ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων περιλαμβάνει κάθε διαδικασία που πραγματοποιείται για μη ιατρικούς λόγους και αποσκοπεί στην ολική ή μερική αφαίρεση των εξωτερικών γυναικείων γεννητικών οργάνων ή προκαλεί οιαδήποτε άλλη βλάβη στα γυναικεία γεννητικά όργανα. Βλέπε περισσότερα σε: Γραφείο του Υπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (OHCHR), UNAIDS et. al. *Eliminating Female Genital Mutilation: an inter agency statement*, Φεβρουάριος 2008, σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47c6aa6e2.html>.

⁶⁵ Πρόκειται για το δικαίωμα στη ζωή, στην προστασία από τα βασανιστήρια και τη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, στην προστασία από τη σωματική και διανοητική βία και για το δικαίωμα στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο υγείας.

⁶⁶ Βλέπε για παράδειγμα, *Mlle Diop Aminata*, 164078, Επιτροπή Προσφυγών («CRR»), Γαλλία, 17.7.1991 σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b7294.html> - *Khadra Hassan Farah, Mahad Dahir Buraleh, Hodan Dahir Buraleh*, Canada, IRB, 10.5.1994, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b70618.html> - *In re Fauziya Kasinga*, 3278, Επιτροπή Μετανάστευσης των ΗΠΑ («BIA»), 13.6.1996, σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47b-b00782.html>.

ρίτσια, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί μορφή δίωξης που βλάπτει ειδικά τα παιδιά⁶⁷. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων στο πλαίσιο του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, βλέπε το Σχετικό Σημείωμα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για το Χειρισμό των Αιτημάτων Ασύλου στις Περιπτώσεις Ακρωτηριασμού των Γυναικείων Γεννητικών Οργάνων⁶⁸.

iv. Ενδο-οικογενειακή βία κατά των παιδιών

32. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁶⁹ απαγορεύει την άσκηση οιασδήποτε μορφής βίας στα παιδιά, συμπεριλαμβανομένης της σωματικής, ψυχολογικής και σεξουαλικής, κατά το χρόνο που βρίσκονται υπό την επιμέλεια των γονέων τους ή άλλων προσώπων. Η βία κατά των παιδιών εκδηλώνεται στη σφαίρα της ιδιωτικής τους ζωής από πρόσωπα που σχετίζονται μαζί τους με δεσμούς αίματος και συγγένειας ή νομικούς δεσμούς⁷⁰. Αν και συχνά ασκείται στο όνομα της πειθαρχίας, είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη ότι διακρίνονται από τη σκόπιμη και τιμωρητική χρήση βίας, που προκαλεί πόνο ή ταπείνωση, η ανατροφή και η φροντίδα των παιδιών που συχνά απαιτούν υλικές δράσεις και παρεμβάσεις για την προστασία τους⁷¹. Ορισμένες μορφές βίας, ιδίως σε βάρος παιδιών ιδιαίτερα νεαρής ηλικίας, μπορεί να προκαλέσουν μόνιμη βλάβη ή και θάνατο, ακόμη και όταν οι δράστες δεν επιδιώκουν την επέλευση παρόμοιου αποτελέσματος⁷². Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να έχει ιδιαίτερα σημαντικό αντίκτυπο στα παιδιά, γιατί συχνά δεν διαθέτουν κανένα εναλλακτικό μέσο στήριξης⁷³.

33. Ορισμένες έννομες τάξεις έχουν αναγνωρίσει ότι συνιστούν δίωξη ορισμένες πράξεις σωματικής, σεξουαλικής και ψυχικής μορφής ενδοοικογενειακής βίας⁷⁴. Για παράδειγμα είναι δίωξη η κακοποίηση, η ενδοοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση, η αιμομιξία, οι επιβλαβείς παραδοσιακές πρακτικές, τα εγκλήματα που διαπράττονται στο όνομα της τιμής, οι πρόωροι και αναγκαστικοί γάμοι, ο βιασμός και η βία που έχει σχέση με την εμπορική σεξουαλική εκμετάλλευση⁷⁵. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να είναι για το θύμα εξίσου επιζήμια με τη σωματική ή ψυχική βία, που κατά συνέπεια συνιστά δίωξη. Παρόμοια βία περιλαμβάνει σοβαρές μορφές ταπείνωσης, παρενόχλησης, κακομεταχείρισης, τις συνέπειες της απομόνωσης και άλλες πρακτικές που προκαλούν ή ενδέχεται να συνιστούν ψυχική δοκιμασία⁷⁶. Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί

⁶⁷ Στην πρακτική του ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων υποβάλλονται κυρίως τα κορίτσια ηλικίας έως 15 ετών αλλά και μεγαλύτερα καθώς και γυναίκες.

⁶⁸ Βλέπε σε ελληνική απόδοση στην ιστοσελίδα του Γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Αθήνα, <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/legal/rsd.htm>.

⁶⁹ Άρθρα 19 και 37, βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 7.

⁷⁰ Άρθρο 2 (α) της Διακήρυξης για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών, βλέπε σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f25d2c.html>.

⁷¹ Βλέπε Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 8 (2006): Το Δικαίωμα των Παιδιών στην Προστασία από τη Σωματική Τιμωρία και άλλες σκληρές ή εξευτελιστικές μορφές τιμωρίας (μεταξύ άλλων άρθρα 19, 28 παρ. 2 και 37)*, έγγραφο CRC/C/GC/8, 2.3.2007 σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/460bc7772.html>, παράγραφοι 13–14, 26.

⁷² *UN study on violence against children*, βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 2, παράγραφος 40.

⁷³ Βλέπε περισσότερα σε UNICEF, *Domestic Violence Against Women and Girls*, Innocenti Digest No. 6, 2000, σε <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest6e.pdf>

⁷⁴ Βλέπε Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Handbook for the Protection of Women and Girls*, Φεβρουάριος 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47cfc2962.html>, σελίδες 142–144. Βλέπε επίσης, για παράδειγμα, *Rosalba Aguirre-Cervantes a.k.a. Maria Esperanza Castillo v. Immigration and Naturalization Service*, Εφετείο ΗΠΑ 9th Circuit, 21.3.2001 σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f37adc24.html>.

⁷⁵ Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, Απόφαση 2005/41: Εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών, έγγραφο E/CN.4/RES/2005/41, 19.4.2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45377c59c.html>, παράγραφος 5.

⁷⁶ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 8* (ανωτέρω υποσημείωση 71), παράγραφος 11. Βλέπε επίσης, έκθεση του ΟΗΕ *UN study on violence against children* (ανωτέρω υποσημείωση 2), παράγραφος 42 και UNICEF, *Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών*, (ανωτέρω υποσημείωση 73),

επίσης να συνιστά βασανιστήριο και άλλη σκληρή, απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία⁷⁷. Για να συνιστούν δίωξη οι προαναφερόμενες πράξεις απαιτείται ένα ελάχιστο επίπεδο σοβαρότητας. Για την αξιολόγηση του επιπέδου σοβαρότητας της βλάβης πρέπει να συνεκτιμηθούν διάφοροι παράγοντες, όπως είναι η συχνότητα, ο τύπος, η διάρκεια και οι επιπτώσεις της στο συγκεκριμένο παιδί. Περαιτέρω, είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη η ηλικία και η εξάρτηση του παιδιού από τον δράστη, καθώς και οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική ανάπτυξη και ευημερία του παιδιού.

v. Παραβιάσεις των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων

34. Η απόλαυση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων είναι καίριας σημασίας για την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού⁷⁸. Σύμφωνα με την Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού :

... Το δικαίωμα στην επιβίωση και στην ανάπτυξη μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με ολιστικό τρόπο, με την εφαρμογή όλων των άλλων διατάξεων της Σύμβασης, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων στην υγεία, στην κατάλληλη διατροφή, στην κοινωνική ασφάλιση, σε επαρκές επίπεδο διαβίωσης, σε υγιές και ασφαλές περιβάλλον, στην εκπαίδευση καθώς και στη ψυχαγωγία και στο παιχνίδι⁷⁹.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και το Σύμφωνο του 1966 για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα προβλέπουν τη σταδιακή πραγμάτωση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων. Όμως, ταυτόχρονα επιβάλλουν στα συμβαλλόμενα κράτη διάφορες υποχρεώσεις άμεσης εφαρμογής⁸⁰. Οι υποχρεώσεις αυτές συνίστανται στην απαγόρευση υιοθέτησης αναχρονιστικών μέτρων, στην ικανοποίηση βασικών θεμελιωδών στοιχείων κάθε δικαιώματος και στην εξασφάλιση ίσης (χωρίς διακρίσεις) μεταχείρισης κατά την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων⁸¹.

35. Μπορεί να συνιστά δίωξη η παραβίαση ενός οικονομικού, κοινωνικού ή πολιτισμικού δικαιώματος όταν δεν συντρέχουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις για την άσκηση των ελάχιστων βασικών στοιχείων του. Για παράδειγμα, η άρνηση του δικαιώματος σε αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης (συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε τροφή, νερό και στέγαση) μπορεί να έχει δυσβάστακτες συνέπειες για το παιδί, που απειλούν την ανάπτυξη και την επιβίωσή του. Ομοίως, μπορεί να συνιστά δίωξη η άρνηση της ιατρικής περίθαλψης, ιδίως όταν το ενδιαφερόμενο παιδί πάσχει

σελίδες 2 έως 4.

⁷⁷ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 8*, ανωτέρω υποσημείωση 71, παράγραφος 12. Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Έκθεση του Ειδικού Απεσταλμένου για τα Βασανιστήρια και άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, έγγραφο A/HRC/7/3, 15.1.2008, βλέπε σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47c2c5452.html> παράγραφοι 45–49.

⁷⁸ Άρθρο 6 παρ. 2 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 7..

⁷⁹ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 7: Εφαρμόζοντας τα δικαιώματα του παιδιού στη νηπιακή ηλικία*, έγγραφο CRC/C/GC/7/Rev.1, 20.9.2006, βλέπε σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/460bc5a62.html>, παράγραφος 10.

⁸⁰ Βλέπε, Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, *Γενικό Σχόλιο Νο. 3: Η φύση των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων κρατών (άρθρο 2 παρ. 1 του Συμφώνου)*, έγγραφο E/1991/23, 14.12.1990, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4538838e10.html>, παράγραφος 1 και *Γενικό Σχόλιο Νο. 5* της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, (ανωτέρω υποσημείωση 8), παράγραφος 6.

⁸¹ Βλέπε UN Commission on Human Rights, Ρηματική Διακοίνωση της 12.5.1986 της Μόνιμης Αντιπροσωπείας των Κάτω Χωρών στον ΟΗΕ στη Γενεύη απευθυνόμενη στο Κέντρο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (« Αρχές Limburg»), 8.1.1987, έγγραφο E/CN.4/1987/17 σημείο B.16, παράγραφοι 21–22, βλέπε σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48abd5790.html>; - Διεθνής Επιτροπή Νομικών, Κατευθυντήριες Οδηγίες Maastricht για τις Παραβιάσεις των Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων, 26.1.1997, βλέπε σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48abd5730.html>, σημεία II.9 και 11.

από θανατηφόρα ασθένεια⁸². Δίωξη μπορεί επίσης να συνιστά η σώρευση πολλών λιγότερο σοβαρών παραβιάσεων⁸³. Τούτο ισχύει για παράδειγμα στην περίπτωση των παιδιών με αναπηρία ή των παιδιών χωρίς ιθαγένεια που δεν έχουν πρόσβαση στην καταχώρηση της γέννησής τους με αποτέλεσμα να αποκλείονται από την εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη και άλλες υπηρεσίες⁸⁴.

36. Μέτρα διακριτικής μεταχείρισης μπορεί να συνιστούν δίωξη όταν επιφέρουν συνέπειες ουσιαστικά επιζήμιου χαρακτήρα για το ενδιαφερόμενο παιδί⁸⁵. Τα παιδιά που στερούνται την περίθαλψη και την υποστήριξη των ενηλίκων, τα παιδιά που είναι ορφανά, έχουν εγκαταλειφθεί από τους γονείς τους ή βιώνουν την απόρριψη των γονέων τους και δραπετεύουν από την ενδοοικογενειακή βία μπορεί να είναι ιδιαίτερα ευάλωτα σε παρόμοιες μορφές διάκρισης. Παρότι είναι σαφές ότι δεν συνιστούν δίωξη όλες οι πράξεις διακριτικής μεταχείρισης, που οδηγούν σε στέρηση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, είναι καίριας σημασίας η αξιολόγηση των συνεπειών παρόμοιων πράξεων για κάθε ενδιαφερόμενο παιδί όχι μόνο για το παρόν αλλά και για το μέλλον. Για παράδειγμα, λόγω της θεμελιώδους σημασίας της εκπαίδευσης και των σημαντικών επιπτώσεων που μπορεί να έχει για το μέλλον το παιδιού η άρνηση του σχετικού δικαιώματος, μπορεί να είναι σοβαρή η βλάβη που υφίσταται το παιδί που δεν έχει πρόσβαση στην εκπαίδευση σε συστηματική βάση⁸⁶. Η κοινωνία μπορεί να μην ανέχεται την εκπαίδευση των κοριτσιών⁸⁷ ή να είναι ανυπόφορη για το παιδί η φοίτηση στο σχολείο εξαιτίας της βλάβης που έχει βιώσει για λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής⁸⁸.

⁸² Βλέπε για παράδειγμα, *RRT Case No. N94/04178*, N94/04178, Δικαστήριο Προσφύγων της Αυστραλίας («RRT»), 10.6.1994 σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b6300.html>.

⁸³ Υπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Εγχειρίδιο*, παράγραφος 53 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 22). Βλέπε επίσης *Canada (Citizenship and Immigration) v. Oh*, 2009 FC 506, Ομοσπονδιακό Δικαστήριο του Καναδά, 22.5.2009 σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a897a1c2.html>, παράγραφος 10.

⁸⁴ Βλέπε *Υπόθεση Yeon and Bosico Children v. The Dominican Republic*, Δι-Αμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 8.9.2005 σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/44e497d94.html> Δύο κορίτσια Αιτινής καταγωγής στερήθηκαν τη δυνατότητα να ασκήσουν το δικαίωμά τους στην ιθαγένεια και στην εκπαίδευση επειδή στερούνταν πιστοποιητικού γέννησης. Βλέπε επίσης, *Υπόθεση «Juvenile Reeducation Institute» v. Paraguay*, Δι-αμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2.9.2004, σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17bab62.html>. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι παραβιάζει το δικαίωμα στη ζωή που προστατεύει η Αμερικανική Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου η παράλειψη εξασφάλισης της πρόσβασης των σοβαρά περιθωριοποιημένων ομάδων στις βασικές υπηρεσίες φροντίδας της υγείας. Βλέπε επίσης, Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο No. 7*, παράγραφος 25 και *Γενικό Σχόλιο No. 9 (2006) για τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρίες*, έγγραφο CRC/C/GC/9, 27.2.2007 σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/461b93f72.html>, παράγραφοι 35–36.

⁸⁵ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Εγχειρίδιο*, παράγραφος 54 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 22).

⁸⁶ Βλέπε *RRT Case No. V95/03256*, [1995] RRTA 2263, Δικαστήριο Προσφύγων της Αυστραλίας, 9.10.1995 σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17c13a2.html>, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι η «άρνηση πρόσβασης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με κριτήρια διάκρισης συνιστά άρνηση θεμελιώδους δικαιώματος του ανθρώπου που συνιστά δίωξη» (παράγραφος 47).

⁸⁷ Βλέπε *Ali v. Minister of Citizenship and Immigration*, IMM-3404-95, Καναδάς, 23.9.1996, σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b18e21b2.html>, που αφορούσε 9χρονο κορίτσι από το Αφγανιστάν. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η εκπαίδευση είναι βασικό δικαίωμα του ανθρώπου και διέταξε το Συμβούλιο Μετανάστευσης και Προσφύγων να διαπιστώσει ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης.

⁸⁸ Σύμφωνα με τη νομολογία των καναδικών και αυστραλιανών δικαστηρίων μπορεί να συνιστούν δίωξη η παρενόχληση και η κακοποίηση των μαθητών στο σχολείο. Βλέπε, για παράδειγμα, *Decision VA1-02828*, *VA1-02826*, *VA1-02827 and VA1-02829*, *VA1-02828*, *VA1-02826*, *VA1-02827 and VA1-02829*, Καναδάς, IRB, 27.2.2003 σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b18e03d2.html>, παράγραφος 36 και *RRT Case No. N03/46534*, [2003] RRTA 670, Αυστραλία, RRT, 17.7.2003 σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17bfd62.html>.

β) Φορείς της δίωξης

37. Στις αιτήσεις ασύλου των παιδιών ο φορέας της δίωξης είναι συχνά μη κρατικό όργανο. Μπορεί να είναι στρατιωτικοποιημένες ομάδες, συμμορίες κακοποιών, οι γονείς και άλλα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για τη φροντίδα των παιδιών, οι αρχηγοί της κοινότητας και οι θρησκευτικοί ηγέτες. Σε παρόμοιες περιπτώσεις, η αξιολόγηση του βάσιμου και δικαιολογημένου χαρακτήρα του φόβου δίωξης εμπεριέχει την εξέταση της δυνατότητας ή της βούλησης του κράτους να προστατεύσει το θύμα⁸⁹. Αξιολογείται σε εξατομικευμένη βάση αν το κράτος ή τα όργανά του έχουν υιοθετήσει επαρκή μέτρα για την προστασία του παιδιού.

38. Η αξιολόγηση δεν εξαρτάται μόνον από την ύπαρξη ενός νομικού συστήματος που ποινικοποιεί και προβλέπει κυρώσεις για τη διωκτική συμπεριφορά. Εξαρτάται επίσης από τη στάση των αρχών, αν δηλαδή διασφαλίζουν την αποτελεσματική διερεύνηση παρόμοιων περιστατικών, τον εντοπισμό των αυτουργών και την προσήκουσα τιμωρία τους⁹⁰. Επομένως, για την απόρριψη του αιτήματος του παιδιού για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν αρκεί η ισχύς νομοθεσίας που απαγορεύει ή τιμωρεί συγκεκριμένη πρακτική διωκτικής φύσης που πλήττει τα παιδιά⁹¹.

39. Η πρόσβαση των παιδιών στην κρατική προστασία εξαρτάται επίσης από την ικανότητα και τη βούληση των γονέων τους, άλλων προσώπων που φέρουν ευθύνη για τη φροντίδα τους ή των κηδεμόνων τους να ασκήσουν τα σχετικά δικαιώματά τους και να διεκδικήσουν την προστασία τους. Τούτο μπορεί να σημαίνει την κατάθεση καταγγελίας στις αστυνομικές και διοικητικές αρχές ή στα θεσμικά όργανα της δημόσιας διοίκησης. Ωστόσο, δεν υπάρχει για όλα τα παιδιά ένας ενήλικας ικανός να τα εκπροσωπεί, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στις περιπτώσεις των ασυνόδευτων ή των ορφανών παιδιών ή όταν φορέας της δίωξης είναι ένας γονέας ή ο υπεύθυνος για τη φροντίδα τους ή ο κηδεμόνας. Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι, λόγω της νεαρής ηλικίας τους, τα παιδιά μπορεί να αδυνατούν να προσεγγίσουν τους υπαλλήλους επιβολής του νόμου ή να εκφράσουν το φόβο τους ή να διατυπώσουν την καταγγελία τους με τον τρόπο που το πράττουν οι ενήλικες. Επίσης, οι αρμόδιοι υπάλληλοι μπορεί να απορρίπτουν ευκολότερα ή να μη λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τα παιδιά και να μην διαθέτουν τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τη συνομιλία και την επικοινωνία με τα παιδιά.

⁸⁹ Βλέπε, άρθρο 3 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού που επιβάλλει στα κράτη την υποχρέωση να εγγυώνται την προστασία και τη φροντίδα των παιδιών σε όλες τις αποφάσεις που τα αφορούν είτε λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς (ανωτέρω υποσημείωση 7), άρθρα 17 και 19 της Αμερικανικής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ανωτέρω υποσημείωση 28) και άρθρα 1 (3) και 81 του Αφρικανικού Χάρτη (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 31). Βλέπε επίσης, Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Εγχειρίδιο*, παράγραφος 65 (ανωτέρω υποσημείωση 22), *Οδηγίες για τη Δίωξη λόγω Γένους*, παράγραφος 19 (ανωτέρω υποσημείωση 4) και *Advisory Opinion on Juridical Condition and Human Rights of the Child*, No. OC-17/02, Δι-Αμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 28.8.2002, βλέπε σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4268c57c4.html>.

⁹⁰ Βλέπε για παράδειγμα, *Velásquez Rodríguez Case*, Series C, No. 4, Δι-Αμερικανικό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 29.7.1988, παράγραφος 174, σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/40279a9e4.html> - *M.C. v. Bulgaria*, Προσφυγή No. 39272/98, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 3.12.2003, σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47b19f492.html>. Βλέπε επίσης, Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών, Γενικές Συστάσεις No. 19 και No. 20, που υιοθετήθηκαν κατά την 11η σύνοδο (1992) (στο έγγραφο A/47/38), A/47/38, 1992, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/453882a422.html>, παράγραφος 9 και Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, Το προσήκον μέτρο επιμέλειας ως εργαλείο για την εξάλειψη της βίας κατά των Γυναικών: έκθεση του Ειδικού Απεσταλμένου για τη Βία κατά των Γυναικών, των Αιτίων και των Συνεπειών της, Yakin Ertürk, έγγραφο E/CN.4/2006/61, 20.1.2006 σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45377afb0.html>.

⁹¹ Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Δίωξη λόγω Γένους*, παράγραφος 11 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 4).

γ) Οι λόγοι δίωξης της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων

40. Κατά τα ισχύοντα για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου των ενηλίκων, επιβάλλεται να διαπιστωθεί εάν ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης που εκφράζει το παιδί οφείλεται σε έναν ή περισσότερους από τους πέντε λόγους που απαριθμεί το άρθρο 1Α (2) της Σύμβασης του 1951. Αρκεί να οφείλεται η δίωξη σε έναν από αυτούς τους λόγους, χωρίς να είναι κατ' ανάγκην ο μοναδικός ή ακόμη και η βασική αιτία.

Φυλή και εθνικότητα ή εθνοτική καταγωγή

41. Η φυλή και η εθνικότητα ή η εθνική καταγωγή αποτελούν βασικό λόγο δίωξης σε πολλές περιπτώσεις αιτημάτων ασύλου των παιδιών. Σε αυτήν την κατηγορία εμπίπτουν πολιτικές που δεν αναγνωρίζουν στα παιδιά συγκεκριμένης φυλής ή εθνικότητας το δικαίωμα στην ιθαγένεια ή στην καταχώρηση της γέννησής τους⁹², ή που αρνούνται σε παιδιά που ανήκουν σε συγκεκριμένες εθνοτικές ομάδες το δικαίωμα πρόσβασης στην εκπαίδευση ή σε υπηρεσίες υγείας. Αυτός ο λόγος φόβου δίωξης της Σύμβασης αφορά επίσης στις πολιτικές που αποσκοπούν στην απομάκρυνση των παιδιών από τους γονείς τους λόγω της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής τους ή επειδή ανήκουν σε αυτόχθονες πληθυσμούς. Περαιτέρω, σε αυτόν το λόγο φόβου δίωξης εμπίπτει η συστηματική στοχοποίηση των κοριτσιών που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες με πράξεις όπως ο βιασμός, η εμπορία ανθρώπων ή η στρατολόγηση σε ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες.

Θρησκεία

42. Όπως και στις περιπτώσεις των ενηλίκων, ενέχουν κίνδυνο δίωξης οι θρησκευτικές πεποιθήσεις του παιδιού ή η απαγόρευση να ασπάζεται συγκεκριμένη πίστη. Για να αποδειχθεί αυτός ο λόγος δίωξης που προβλέπει η Σύμβαση δεν απαιτείται να εκπληρώνει το παιδί στην πράξη τα λατρευτικά του καθήκοντα. Αρκεί και μόνο να εκλαμβάνεται ως πιστός συγκεκριμένης θρησκείας ή ως μέλος αίρεσης ή θρησκευτικής ομάδας, για παράδειγμα εξαιτίας των θρησκευτικών πεποιθήσεων των γονέων του⁹³.

43. Τα παιδιά έχουν περιορισμένη άποψη για τη θρησκευτική τους πίστη ή για τα λατρευτικά τους καθήκοντα και η συμμετοχή τους στη θρησκεία μπορεί να είναι κατ' ουσίαν έμφυτη, όπως η εθνότητα ή η φυλή. Σε ορισμένες χώρες, η θρησκεία προβλέπει για τα παιδιά συγκεκριμένους ρόλους ή συμπεριφορά. Επομένως, έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης λόγω της θρησκείας το παιδί που δεν εκπληρώνει το ρόλο που του έχει ανατεθεί ή αρνείται να συμμορφωθεί με το θρησκευτικό κώδικα και υφίσταται κυρώσεις εξαιτίας της ανυπακοής του.

44. Υπό το φως της θρησκείας, ως λόγο φόβου δίωξης, μπορεί να εξεταστεί η άρνηση του παιδιού να συμμορφωθεί με ρόλους που επιβάλλει το γένος που ανήκει. Ιδιαίτερα ευάλωτα στη δίωξη λόγω της θρησκείας είναι τα κορίτσια. Μπορεί να απαιτείται από τις έφηβες να εκπληρώνουν παραδοσιακά δουλοπρεπή καθήκοντα ή να παρέχουν σεξουαλικές υπηρεσίες. Επίσης, μπορεί να υποβάλλονται σε κλειτοριδεκτομή για θρησκευτικούς λόγους ή να τιμωρούνται για εγκλήματα τιμής στο όνομα της θρησκείας⁹⁴. Σε άλλες περιπτώσεις, οι θρησκευτικές ή συνα-

⁹² Άρθρο 15 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Άρθρο 24 παρ. 2 και 3 του Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και άρθρο 7 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

⁹³ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Θρησκεία ως λόγος φόβου δίωξης στο πλαίσιο του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων*, 28.4.2004 (βλέπε σε ελληνική απόδοση σε: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/GROUNDS%20OF%20PERSECUTION/RELIGION%20-%202004.pdf>)

⁹⁴ *Ibid.*, παράγραφος 24.

φείς ιδεολογίες των παιδιών – αγοριών και κοριτσιών – αποτελούν το κριτήριο της στοχοποίησής τους για τη στρατολόγησή τους από ένοπλες ομάδες ή τις εθνικές ένοπλες δυνάμεις.

Πολιτικές πεποιθήσεις

45. Η εφαρμογή των «πολιτικών πεποιθήσεων», ως λόγος φόβου δίωξης που προβλέπει η Σύμβαση, δεν περιορίζεται στα αιτήματα ασύλου των ενηλίκων. Το αίτημα ασύλου που στηρίζεται στην πολιτική άποψη, προϋποθέτει ότι ο ενδιαφερόμενος έχει ή εκλαμβάνεται ότι έχει θέσεις που δεν ανέχονται οι αρχές ή η κοινωνία και επικρίνουν τις γενικά αποδεκτές πολιτικές, παραδόσεις ή μεθόδους. Η ικανότητα του παιδιού να έχει πολιτική γνώμη είναι ζήτημα πραγματικό που αξιολογείται με κριτήριο το επίπεδο της ωριμότητας, της ανάπτυξης και της εκπαίδευσής του καθώς και τις δεξιότητες έκφρασης παρόμοιων απόψεων. Είναι σημαντικό να αναγνωρίζεται ότι τα παιδιά μπορεί να δραστηριοποιούνται πολιτικά και να έχουν πολιτικές απόψεις ανεξάρτητα από τους ενήλικες. Επομένως, μπορεί να φοβούνται τη δίωξη εξαιτίας της πολιτικής τους δράσης. Ακτιβιστές σπουδαστές, συμπεριλαμβανομένων των μαθητών, ηγούνται σε πολλά εθνικο-απελευθερωτικά κινήματα ή κινήσεις διαμαρτυρίας. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορεί να συμμετέχουν σε διαδηλώσεις και ανατρεπτικές δραστηριότητες, να διανέμουν φυλλάδια, να λειτουργούν ως ταχυδρόμοι/αγγελιοφόροι.

46. Επιπλέον, οι αρχές ή τα μη κρατικά όργανα δίωξης μπορεί να αποδίδουν στα παιδιά τις απόψεις ή τις γνώμες των ενηλίκων, όπως είναι οι γονείς τους⁹⁵. Τούτο μπορεί να συμβαίνει ακόμα και όταν το παιδί αδυνατεί να εκφράσει τις πολιτικές απόψεις ή δραστηριότητες του γονέα του καθώς και όταν ο γονέας του δεν του αποκαλύπτει τις σχετικές θέσεις του για να το προστατεύσει. Παρόμοιες περιπτώσεις αιτημάτων ασύλου πρέπει να εξετάζονται αξιολογώντας το φόβο δίωξης όχι μόνον υπό το φως των πολιτικών πεποιθήσεων αλλά και της συμμετοχής του παιδιού σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα (που εν προκειμένω είναι η «οικογένεια»).

47. Στις περιπτώσεις των αιτημάτων ασύλου των παιδιών συχνά αλληλοκαλύπτονται οι λόγοι φόβου δίωξης των αποδιδόμενων πολιτικών πεποιθήσεων και της θρησκείας. Σε ορισμένες κοινωνίες, ο ρόλος που αποδίδεται στις γυναίκες και στα κορίτσια μπορεί να υπαγορεύεται από την επικρατούσα ή επίσημη θρησκεία. Οι αρχές ή άλλα όργανα δίωξης μπορεί να θεωρούν την παράλειψη του κοριτσιού να εκπληρώνει συγκεκριμένο ρόλο ως άρνηση συγκεκριμένων θρησκευτικών πεποιθήσεων ή λατρείας συγκεκριμένης θρησκείας. Ταυτόχρονα, η άρνηση συμμόρφωσης μπορεί να ερμηνευθεί υπό το φως μη αποδεκτών πολιτικών πεποιθήσεων που απειλούν θεμελιώδεις δομές της εξουσίας. Ειδικότερα, τούτο μπορεί να ισχύει σε κοινωνίες όπου είναι δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ των θρησκευτικών και των κρατικών θεσμών, νόμων και δοξασιών⁹⁶.

Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα

48. Παρότι μπορεί να στηρίζονται σε οιονδήποτε από τους λόγους φόβου δίωξης που προβλέπει η Σύμβαση, τα αιτήματα ασύλου των παιδιών έχουν εξεταστεί πολλές φορές υπό το φως της συμμετοχής σε «ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα». Όπως αναφέρουν οι κατευθυντήριες οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας

[α] η ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα είναι μια ένωση προσώπων που συνδέονται με ένα κοινό χαρακτηριστικό, άλλο από το φόβο δίωξης ή που αντιμετωπίζονται ως ομάδα από την κοι-

⁹⁵ Βλέπε την υπόθεση *Timnit Daniel and Simret Daniel*, A70 483 789 & A70 483 774, U.S. BIA, 31.1.2002 (αδημοσίευτη). Το Δικαστήριο έκρινε ότι «δεν έχει σημασία ότι οι προσφεύγοντες ήσαν πολύ νεαροί ώστε να έχουν πράγματι πολιτικές πεποιθήσεις: αρκεί ότι οι αξιωματούχοι πίστευαν ότι υποστήριζαν την οργάνωση EPLF».

⁹⁶ Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Δίωξη λόγω Γένους*, παράγραφος 26 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 4).

ωνία. Το χαρακτηριστικό είναι συχνά έμφυτο, αναλλοίωτο ή θεμελιώδες για την ταυτότητα, τη συνείδηση ή την άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μελών της⁹⁷.

49. Αν και με αυστηρούς όρους η ηλικία δεν είναι ούτε έμφυτη ούτε σταθερή, αφού αλλάζει συνεχώς, το καθεστώς ενός προσώπου ως παιδιού είναι πράγματι αμετάβλητο χαρακτηριστικό σε οιαδήποτε δεδομένη χρονική στιγμή. Αναμφίβολα, ένα παιδί αδυνατεί να αποκοπεί από την ηλικία του για να αποφύγει τη δίωξη που φοβάται⁹⁸. Το γεγονός ότι το παιδί μεγαλώνει δεν ασκεί επιρροή στην αναγνώριση της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, καθώς αυτή ορίζεται με βάση τα γεγονότα που επικαλείται ο ενδιαφερόμενος με το αίτημα ασύλου. Το καθεστώς του παιδιού συνδέεται άμεσα με την ταυτότητα του προσώπου, τόσο από την οπτική γωνία της κοινωνίας όσο και από αυτήν του ενδιαφερόμενου παιδιού. Πολλές κυβερνητικές πολιτικές σχεδιάζονται με κριτήριο την ηλικία ή συνδέονται με την ηλικία, όπως είναι η ηλικία στράτευσης, η ηλικία σεξουαλικής συναίνεσης, η ηλικία γάμου, ή η ηλικία εγγραφής και αποφοίτησης από το σχολείο. Επίσης, τα παιδιά έχουν πολλά κοινά γενικά χαρακτηριστικά, όπως είναι η αθωότητα, η σχετική ανωριμότητα και οι ικανότητες ευσυγκινησίας και εξέλιξης. Στις περισσότερες κοινωνίες, τα παιδιά διακρίνονται από τους ενήλικες, καθώς θεωρείται ότι έχουν ανάγκη ειδική προσοχή ή φροντίδα, και χαρακτηρίζονται με διάφορους περιγραφικούς όρους όπως «νεαρός» ή «νεαρά», «βρέφος», «παιδί», «αγόρι», «κορίτσι» ή «έφηβος». Για τον εντοπισμό των κοινωνικών ομάδων μπορεί επίσης να λαμβάνονται υπόψη τα κοινωνικώς νοούμενα βιώματα των παιδιών, όπως είναι η κακοποίηση, η εγκατάλειψη, η φτώχεια ή η εσωτερική εκτόπιση.

50. Έτσι, διάφορες ομάδες παιδιών μπορεί να αποτελούν τη βάση της αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα όταν ο ενδιαφερόμενος επικαλείται φόβο δίωξης λόγω της συμμετοχής του σε «ιδιαιτέρη κοινωνική ομάδα». Κατά τα ισχύοντα για τις γυναίκες, για τις οποίες διάφορες έννομες τάξεις έχουν αναγνωρίσει ότι αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, τα «παιδιά» ή ένα μικρότερο υποσύνολο παιδιών μπορεί επίσης να αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα⁹⁹. Η ηλικία και άλλα χαρακτηριστικά μπορεί να καθορίζουν ομάδες, όπως είναι τα «εγκαταλελειμμένα παιδιά»¹⁰⁰, τα «παιδιά με ειδικές ανάγκες», τα «ορφανά», ή τα παιδιά που γεννήθηκαν εκτός των αναγκαστικού χαρακτήρα πολιτικών οικογενειακού προγραμματισμού ή τα παιδιά μη εγκεκρι-

⁹⁷ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα στο πλαίσιο ερμηνείας του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων*, 7.5.2002, παράγραφος 11 (βλέπε σε ελληνική απόδοση σε: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/GROUNDS%20OF%20PERSECUTION/SOCIAL%20GROUP.pdf>).

⁹⁸ Βλέπε *Matter of S-E-G-, et al.*, 24 I&N Dec. 579 (BIA 2008), U.S. BIA, 30.7.2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4891da5b2.html>, όπου το Δικαστήριο απεφάνθη ότι «αναγνωρίζουμε ότι είναι βάσιμη η αίτηση ασύλου όταν το ευμετάβλητο της ηλικίας δεν εμπίπτει στον έλεγχο του ενδιαφερόμενου και όταν κάποιος διώχθηκε στο παρελθόν επειδή ανήκε σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα που καθορίζεται με κριτήριο την ηλικία ή αντιμετωπίζει παρόμοια δίωξη ως μέλος της ομάδας λόγω της ηλικίας του» (σελίδα 583), *LQ (Age: Immutable Characteristic) Afghanistan v. Secretary of State for the Home Department*, [2008] U.K. AIT 00005, 15.3.2007, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47a04ac32.html>, όπου κρίθηκε ότι ο αιτών «αν και θα πάψει να είναι παιδί στην περίπτωση που επιβιώσει, είναι παιδί κατά το χρόνο της αξιολόγησης» (6) και Απόφαση V99-02929, V99-02929, Canada, IRB, 21.2.2000, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b18e5592.html>, όπου το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η ευάλωτη κατάσταση του παιδιού οφείλεται στο καθεστώς του ως ανήλικου. Η ευάλωτη κατάστασή του ως ανήλικου είναι εγγενές και ανεπίδεκτο αλλαγής χαρακτηριστικό, παρότι το παιδί καθίσταται ενήλικας μεγαλώνοντας».

⁹⁹ Στην υπόθεση *In re Fauziya Kasinga* (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 66) κρίθηκε ότι αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα οι «νεαρές γυναίκες».

¹⁰⁰ Στις 31.5.1999, στην υπόθεση V97-03500, Καναδάς, το Τμήμα Καθορισμού του Καθεστώτος της Σύμβασης έκρινε ότι αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα τα εγκαταλελειμμένα παιδιά του Μεξικού. (Για περίληψη της απόφασης βλέπε: http://www2.irb-cisr.gc.ca/en/decisions/reflex/index_e.htm?action=article.view&id=1749). Βλέπε επίσης *RRT Case No. 0805331*, [2009] RRTA 347, Αυστραλία, RRT, 30.4.2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a2681692.html>, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι η ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα του αιτούντα (δίχρονο παιδί) ήταν «τα παιδιά των διωχθέντων αντιφρονούντων».

μένων γάμων, που αναφέρονται επίσης ως «μαύρα παιδιά»¹⁰¹. Ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα μπορεί επίσης να αποτελέσει η οικογένεια του αιτούντα¹⁰².

51. Η συμμετοχή του αιτούντα άσυλο σε μια κοινωνική ομάδα που καθορίζεται με κριτήριο το καθεστώς του ως παιδιού δεν παύει κατ' ανάγκη για μόνο το λόγο ότι ολοκληρώθηκε το στάδιο της παιδικής ηλικίας. Και τούτο γιατί ενδέχεται να υφίστανται οι συνέπειες της παρελθούσας συμμετοχής σε παρόμοια κοινωνική ομάδα ακόμη και όταν δεν ισχύει πλέον το βασικό κριτήριο αυτής της ταυτότητας (δηλαδή η παιδική ηλικία). Για παράδειγμα, προκειμένου για το φόβο της μέλλουσας δίωξης η παρελθούσα κοινή εμπειρία μπορεί να αποτελεί αμετάβλητο και ιστορικό χαρακτηριστικό και βασικό κριτήριο για την αναγνώριση ομάδων, όπως είναι τα «πρώην παιδιά-στρατιώτες»¹⁰³ ή «τα παιδιά θύματα εμπορίας ανθρώπων»¹⁰⁴.

52. Μερικές από τις πιο εμφανείς κοινωνικές ομάδες είναι οι ακόλουθες:

i) Τα **παιδιά του δρόμου** μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Τα παιδιά που ζουν και / ή εργάζονται στους δρόμους διακρίνονται από τα υπόλοιπα παιδιά και συχνά χαρακτηρίζονται «κοινωνικά απόβλητα». Κοινό χαρακτηριστικό αυτών των παιδιών είναι η νεαρή ηλικία τους και η διαβίωσή τους στο δρόμο, που αποτελεί γι' αυτά σπίτι και / ή μέσο βιοπορισμού. Ειδικά για τα παιδιά που έχουν μεγαλώσει σε παρόμοιες καταστάσεις, ο τρόπος ζωής τους είναι θεμελιώδους σημασίας για την ταυτότητά τους και συχνά είναι δύσκολο να αλλάξει. Πολλά από αυτά τα παιδιά αυτο-αποκαλούνται «παιδιά του δρόμου», καθώς ο όρος αυτός τους προσφέρει μια αίσθηση ταυτότητας και συμμετοχής σε μια ομάδα, ενώ μπορεί να ζουν και / ή να εργάζονται στους δρόμους για διάφορους λόγους. Επίσης, μπορεί να έχουν κοινές παρελθούσες εμπειρίες, όπως είναι για παράδειγμα η ενδοοικογενειακή βία, η σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση ή το καθεστώς τους ως ορφανών ή εγκαταλελειμμένων¹⁰⁵.

ii) Ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα αποτελούν επίσης τα **παιδιά που έχουν προσβληθεί από τον ιό HIV / AIDS**, συμπεριλαμβανομένων τόσο εκείνων που είναι οροθετικά όσο και εκείνων με οροθετικό γονέα ή άλλο συγγενή. Το χαρακτηριστικό του οροθετικού υφίσταται ανεξαρτήτως της δίωξης που μπορεί να υπομένουν λόγω του καθεστώτος τους ως οροθετικών. Μπορεί να είναι

¹⁰¹ Η θέση αυτή αποτελεί πάγια νομολογία των δικαστηρίων της Αυστραλίας. Βλέπε για παράδειγμα, *Chen Shi Hai*, (ανωτέρω υποσημείωση 16) και πιο πρόσφατα *RRT Case No. 0901642*, [2009] RRTA 502, Αυστραλία, RRT, 3.6.2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a76ddb2.html>.

¹⁰² Βλέπε *Aguirre-Cervantes* (ανωτέρω υποσημείωση 74), όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι «η συμμετοχή στην οικογένεια αποτελεί αναμφίβολα ανεπίδεκτο αλλαγής χαρακτηριστικό, θεμελιώδες για την ταυτότητα κάθε προσώπου» και σημείωσε ότι «από αδιαμφισβήτητα αποδεικτικά στοιχεία προκύπτει ο στόχος του κυρίου Aguirre να επιβάλλεται στα μέλη της άμεσης οικογένειάς τους και να τους συμπεριφέρεται με τρόπο που συνιστά δίωξη».

¹⁰³ Στην υπόθεση *Lukwago v. Ashcroft, Attorney General*, 02-1812, Εφετείο ΗΠΑ, 14.5.2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47a7078c3.html>, το Δικαστήριο έκρινε ότι η «συμμετοχή στην ομάδα των πρώην παιδιών στρατιωτών που διέφυγαν από την αιχμαλωσία του στρατού LRA υπάγεται επακριβώς στη θέση της Επιτροπής (BIA) σύμφωνα με την οποία είναι επαρκής σύνδεσμος για τα μέλη της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας η κοινή παρελθούσα εμπειρία των μελών της».

¹⁰⁴ Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα Θύματα Εμπορίας Ανθρώπων*, παράγραφος 39 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 55). Βλέπε επίσης, *RRT Case No. N02/42226*, [2003] RRTA 615, Αυστραλία, RRT, 30.6.2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17c2b02.html>, που αφορούσε νεαρή γυναίκα από το Ουζμπεκιστάν. Η αιτούσα υπήχθη στην κοινωνική ομάδα των «γυναικών από το Ουζμπεκιστάν που εξαναγκάζονταν στην πορνεία στο εξωτερικό και θεωρείται ότι παραβιάζουν τα κοινωνικά ήθη».

¹⁰⁵ Βλέπε για παράδειγμα, *Matter of B-F-O-*, A78 677 043, ΗΠΑ, BIA, 6.11.2001 (αδημοσίευτη απόφαση), όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι ο αιτών άσυλο, εγκαταλελειμμένο παιδί του δρόμου, είχε βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης λόγω της συμμετοχής του σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Βλέπε επίσης *LQ* (Ηλικία: ανεπίδεκτο αλλαγής χαρακτηριστικό) *Afghanistan v. Secretary of State for the Home Department* (ανωτέρω υποσημείωση 98). Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο φόβος βλάβης του αιτούντα ως ορφανού και παιδιού του δρόμου «είναι συνέπεια της συμμετοχής του σε μια ομάδα που τα μέλη της έχουν ένα κοινό, ανεπίδεκτο αλλαγής χαρακτηριστικό και αποτελεί, για τους σκοπούς της Σύμβασης για το Καθεστώς των Προσφύγων, ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα (7).

διακριτό το καθεστώς τους ή εκείνο των οικογενειών τους και παρότι διαχειρίσιμο και / ή θεραπεύσιμο είναι σε γενικές γραμμές αμετάβλητο¹⁰⁶.

iii) Τα παιδιά που στοχοποιούνται ειδικά ως ομάδα **για να στρατολογηθούν ή να χρησιμοποιηθούν από μια ένοπλη δύναμη ή ομάδα**, μπορεί να αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα λόγω της έμφυτης και αναλλοίωτης φύσης της ηλικίας τους και του χαρακτηρισμού τους ως διακριτής ομάδας από την κοινωνία όπου ζουν. Κατά τα ισχύοντα για τους ενήλικες, μπορεί να θεωρηθεί ότι εκφράζει πολιτική άποψη το παιδί που δεν κατατάσσεται, λιποτακτεί ή με οιονδήποτε τρόπο αρνείται να προσχωρήσει σε μια ένοπλη δύναμη, οπότε τεκμηριώνεται ότι φοβάται τη δίωξη λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων¹⁰⁷.

δ) Εγχώρια προστασία ή δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής

53. Η αξιολόγηση της δυνατότητας εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής περιλαμβάνει δύο μέρη: αφενός τη σημασία της διερεύνησης αυτής της δυνατότητας και αφετέρου τον εύλογο χαρακτήρα της προτεινόμενης περιοχής μετεγκατάστασης¹⁰⁸. Τόσο η σημασία όσο και ο εύλογος χαρακτήρας της προαναφερόμενης αξιολόγησης διέπονται από την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

54. Όπως και στην περίπτωση των ενηλίκων, η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής **έχει σημασία μόνον** εφόσον η προτεινόμενη περιοχή είναι προσβάσιμη στον αιτούντα άσυλο από πρακτικής και νομικής πλευράς και μπορεί να φθάσει σε αυτήν με ασφάλεια¹⁰⁹. Ειδικότερα, όταν η δίωξη οφείλεται στο γένος, όπως για παράδειγμα στις περιπτώσεις της ενδοοικογενειακής βίας και του ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων, όπου κατά κανόνα δράστες των επιβλαβών πράξεων είναι ιδιωτικοί φορείς, η έλλειψη αποτελεσματικής κρατικής προστασίας σε τμήμα της χώρας μπορεί να αποτελεί ένδειξη για την αδυναμία ή την έλλειψη βούλησης του κράτους να προστατεύσει το παιδί σε οιαδήποτε άλλη περιοχή της επικράτειας¹¹⁰. Για παράδειγμα, όταν το παιδί πρόκειται να μετεγκατασταθεί από αγροτική σε αστική περιοχή, είναι αναγκαία η ενδελεχής εξέταση των κινδύνων προστασίας στην περιοχή της μετεγκατάστασης, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία και την ικανότητα του παιδιού να τους αντιμετωπίσει.

55. Όταν εξετάζεται η δυνατότητα της εγχώριας προστασίας, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η προτεινόμενη περιοχή μετεγκατάστασης που ενδέχεται να θεωρείται **εύλογη** για κάποιον ενήλικα μπορεί να μην είναι εύλογη για την περίπτωση ενός παιδιού. Η προϋπόθεση της «εύλογης απαίτησης» πρέπει να αξιολογείται σε εξατομικευμένη βάση και επομένως δεν σχετίζεται με κάποιον υποθετικά «λογικό άνθρωπο». Μεταξύ των κριτηρίων που επιβάλλεται να εξεταστούν για την αξιολόγηση της βιωσιμότητας του προτεινόμενου τόπου μετεγκατάστασης είναι η ηλικία και το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού¹¹¹.

¹⁰⁶ Βλέπε επίσης, Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 3: HIV/AIDS και τα Δικαιώματα του Παιδιού*, 17.3.2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4538834e15.html>.

¹⁰⁷ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Εγχειρίδιο*, παράγραφοι 169-171 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 22), *Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Θρησκεία ως λόγο φόβου δίωξης*, παράγραφοι 25-26 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 93).

¹⁰⁸ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής στο πλαίσιο του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων*, 23.7.2003, βλέπε σε ελληνική απόδοση: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/SPECIAL%20ISSUES/INTERNAL%20FLIGHT%20ALTERNATIVE.pdf>.

¹⁰⁹ *Ibid.*, παράγραφος 7.

¹¹⁰ *Ibid.*, παράγραφος 15.

¹¹¹ *Ibid.*, παράγραφος 25. Βλέπε επίσης το *Γενικό Σχόλιο Νο. 6* της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, παράγραφος 84 (ανωτέρω υποσημείωση 5) για την Επιστροφή στη Χώρα Καταγωγής (επαναπατρισμός). Πα-

56. Όταν αξιολογείται αν αποτελεί εύλογη λύση προστασίας η δυνατότητα μετεγκατάστασης των ασυνόδευτων παιδιών, εφιστάται η προσοχή στο γεγονός ότι δεν επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής τους με μέλη της οικογένειάς τους ή σε οιασδήποτε άλλης μορφής υποστηρικτικό πλαίσιο. Για παράδειγμα, η εγχώρια προστασία ή η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής δεν είναι η ενδεδειγμένη λύση για τα ασυνόδευτα παιδιά που επιστρέφουν μόνα στη χώρα καταγωγής, όταν δεν έχει διασφαλιστεί αφενός η ύπαρξη συγγενών πρόθυμων να αναλάβουν τη φροντίδα τους και αφετέρου το κατάλληλο κρατικό πλαίσιο παιδικής πρόνοιας. Μια κατάσταση απλά ενοχλητική για έναν ενήλικα μπορεί να αποτελεί υπέρμετρη κακουχία για ένα παιδί, ιδιαίτερα όταν δεν έχει κάποιο φίλο ή συγγενή¹¹². Παρόμοια μετεγκατάσταση μπορεί να προσβάλει το δικαίωμα στη ζωή, το δικαίωμα στην επιβίωση και στην ανάπτυξη, την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, καθώς και το δικαίωμα κάθε προσώπου να μην υφίσταται απάνθρωπη μεταχείριση¹¹³.

57. Όταν η μόνη διαθέσιμη επιλογή μετεγκατάστασης είναι η τοποθέτηση του παιδιού σε ίδρυμα, επιβάλλεται να αξιολογηθούν οι δομές φροντίδας, υγείας και εκπαίδευσης στις οποίες έχει πρόσβαση και, όσον αφορά στις μακροπρόθεσμες συνέπειες, οι προοπτικές της ζωής των ενηλίκων που είχαν τοποθετηθεί σε ίδρυμα ως παιδιά¹¹⁴. Περαιτέρω, για τα ορφανά και άλλα παιδιά που τοποθετούνται σε ιδρύματα, απαιτείται η προσεκτική αξιολόγηση της μεταχείρισης που τους επιφυλάσσεται, της νοοτροπίας της κοινωνίας αλλά και άλλων πολιτισμικών παραγόντων, καθώς μπορεί να βιώνουν την κοινωνική απόρριψη και να υφίστανται βλάβη ή κακοποίηση με συνέπεια να μην αποτελεί εύλογη λύση η μετεγκατάσταση στην προτεινόμενη περιοχή.

ε) Η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού στα παιδιά

58. Οι ρήτρες αποκλεισμού που ορίζει το άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 προβλέπουν ότι είναι ανάξιοι της διεθνούς προστασίας, που παρέχει το καθεστώς του πρόσφυγα, οι αιτούντες ορισμένων πράξεων που είναι ιδιαίτερα σοβαρές¹¹⁵. Ο σκοπός του άρθρου 1 ΣΤ, που είναι

ρότι το Σχόλιο υιοθετήθηκε σε διαφορετικό πλαίσιο τα σχετικά κριτήρια εφαρμόζονται εξίσου κατά την αξιολόγηση της δυνατότητας εγχώριας προστασίας.

¹¹² Βλέπε για παράδειγμα *Elmi v. Minister of Citizenship and Immigration*, Καναδάς, Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, No. IMM-580-98, 12.3.1999, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17c5932.html>.

¹¹³ Άρθρα 3, 6 και 37 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Βλέπε επίσης *Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium*, Προσφυγή No. 13178/03, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 12.10.2006, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45d5cef72.html>, που αφορούσε την απομάκρυνση από το Βέλγιο (όχι τη δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής) ενός πεντάχρονου κοριτσιού. Το Δικαστήριο «εξεπλάγη με την παράλειψη των βελγικών αρχών να διασφαλίσουν την κατάλληλη προετοιμασία και επιτήρηση καθώς και τις δέουσες εγγυήσεις κατά την εκτέλεση της απόφασης απέλασης» σημειώνοντας στη συνέχεια ότι «συνιστούν απάνθρωπη μεταχείριση οι προαναφερόμενες συνθήκες της απέλασης που προκάλεσαν στην προσφεύγουσα ιδιαίτερη αγωνία και αποδεικνύουν παντελή έλλειψη ανθρωπισμού στην αντιμετώπιση προσώπου της ηλικίας της και της κατάστασής της ως ασυνόδευτης ανήλικης» (παραβίαση του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου). (παράγραφοι 66 και 69).

¹¹⁴ Βλέπε Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο No. 6*, παράγραφος 85 (ανωτέρω υποσημείωση 5). Βλέπε επίσης *Inter-Agency Guiding Principles*, (ανωτέρω υποσημείωση 13), όπου σημειώνεται ότι η τοποθέτηση σε ίδρυμα πρέπει να εξετάζεται ως έσχατη λύση «καθώς τα οικοτροφεία σπάνια παρέχουν την απαιτούμενη για την ανάπτυξη του παιδιού φροντίδα και υποστήριξη και συχνά αδυνατούν να εξασφαλίσουν εύλογα κριτήρια προστασίας» (σελίδα 46).

¹¹⁵ Για τις ερμηνευτικές κατευθυντήριες Οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τα ουσιαστικά και διαδικαστικά ζητήματα εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 βλέπε: *Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων* (4.9.2003) (σε: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4714a82c2>), *Σημείωμα για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων*, 4.9.2003 (σε: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE%201%20-%20REFUGEE%20DEFINITION/CESSATION%20-%20EXCLUSION%20-%20RE->

η διαφύλαξη της ακεραιότητας του θεσμού του ασύλου, απαιτεί την «αυστηρή» εφαρμογή του. Κατά τα ισχύοντα για κάθε εξαίρεση από τις εγγυήσεις των προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, επιβάλλεται η συσταλτική ερμηνεία των ρητρών αποκλεισμού ενόψει των σοβαρών πιθανών συνεπειών τους για τον ενδιαφερόμενο¹¹⁶. Οι ρήτρες αποκλεισμού απαριθμούνται περιοριστικά στο άρθρο 1ΣΤ, στο οποίο δεν επιτρέπεται η διατύπωση επιφυλάξεων¹¹⁷.

59. Οι ιδιαίτερες περιστάσεις και το ευάλωτο καθεστώς των παιδιών επιβάλλουν την προσεκτική εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού στις υποθέσεις των παιδιών αιτούντων άσυλο. Τα νεαρά παιδιά ενδέχεται να εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού. Στην περίπτωση των παιδιών που φέρονται να έχουν διαπράξει εγκλήματα, ενόσω έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματά τους (για παράδειγμα, ενόσω συμμετείχαν σε ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες), είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη ότι μπορεί να είναι θύματα των παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου και όχι απλά οι αυτουργοί¹¹⁸.

60. Παρότι οι ρήτρες αποκλεισμού του άρθρου 1ΣΤ δεν διακρίνουν μεταξύ ενηλίκων και παιδιών, ένα παιδί μπορεί να υπαχθεί στο πεδίο εφαρμογής τους μόνον όταν κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, που επισύρει τον αποκλεισμό από τη διεθνή προστασία, έχει συμπληρώσει την ηλικία που, κατά τα οριζόμενα στο διεθνές και/ή εθνικό δίκαιο, σημαίνει ότι είναι ικανό προς καταλογισμό¹¹⁹. Επομένως, δεν φέρει ποινική ευθύνη για την πράξη που συνεπάγεται τον αποκλεισμό το παιδί που δεν έχει συμπληρώσει το κατώτατο όριο ηλικίας της ικανότητας προς καταλογισμό¹²⁰. Το άρθρο 40 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη την υποχρέωση να θεσπίσουν ένα «ελάχιστο όριο ηλικίας κάτω από το οποίο τα παιδιά θα

[VOCATION/EXCLUSION.pdf](http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/EUROPEAN%20UNION/QUALIFICATION_DIRECTIVE_COLLECTION_OF_TEXTS.pdf)), τις *Θέσεις της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για το Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων*, Ιούλιος 2009 (σε: http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/EUROPEAN%20UNION/QUALIFICATION_DIRECTIVE_COLLECTION_OF_TEXTS.pdf) και *Εγχειρίδιο*, παράγραφοι 140 έως 163 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 22).

¹¹⁶ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ*, παράγραφος 2 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 115), *Σημείωμα για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ*, παράγραφος 4 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 115), *Εγχειρίδιο*, παράγραφος 149 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 22). Βλέπε επίσης τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής του Προγράμματος του Υπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες:

No. 82 (XLVIII), *Safeguarding Asylum (Η διαφύλαξη του θεσμού του ασύλου)*, 17.10.1997, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae68c958.html>, παράγραφος (v),

No. 102 (LVI) 2005, *General Conclusion on International Protection (Γενικό Πόρισμα για τη Διεθνή Προστασία)*, 7.10.2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43575ce3e.html>, παράγραφος (l),

No. 103 (LVI), *Conclusion on the Provision on International Protection Including Through Complementary Forms of Protection (Πόρισμα για την Παροχή Διεθνούς Προστασίας, συμπεριλαμβανομένων των συμπληρωματικών μορφών προστασίας)*, 7.10.2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43576e292.html>, παράγραφος (d).

¹¹⁷ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ*, παράγραφος 3 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 115), *Σημείωμα για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ*, παράγραφος 7 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 115).

¹¹⁸ Σύμφωνα με τις Αρχές των Παρισίων (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 42) «πρέπει να θεωρούνται κατ' αρχήν θύματα των εγκλημάτων του διεθνούς δικαίου, όχι μόνο δράστες τα παιδιά που κατηγορούνται για εγκλήματα του διεθνούς δικαίου που φέρεται να έχουν τελέσει όταν συνδέονταν με ένοπλες δυνάμεις ή ομάδες. Επιβάλλεται να απολαμβάνουν μεταχείριση σύμφωνη με το διεθνές δίκαιο, στο πλαίσιο της αναμορφωτικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής αποκατάστασης, κατά τα οριζόμενα στο διεθνές δίκαιο που με πολυάριθμες συμφωνίες και αρχές εγγυάται στα παιδιά ειδική προστασία» (παράγραφος 3.6). Υπογραμμίζεται σχετικά ότι ο Εισαγγελέας του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε επέλεξε να μην ασκήσει ποινική δίωξη στα παιδιά ηλικίας μεταξύ 15 και 18 ετών δεδομένου ότι ήσαν θύματα διεθνών εγκλημάτων.

¹¹⁹ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ*, παράγραφος 28 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 115).

¹²⁰ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Σημείωμα για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ*, παράγραφος 91 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 115). Λειτουργεί προς όφελος του παιδιού τυχόν υψηλότερο όριο ηλικίας που προβλέπει για την ικανότητα προς καταλογισμό το δίκαιο της χώρας καταγωγής του.

θεωρούνται ότι δεν έχουν την ικανότητα παράβασης του ποινικού νόμου»¹²¹, αλλά δεν υπάρχει διεθνώς αναγνωρισμένο κατώτατο όριο ηλικίας για την ικανότητα προς καταλογισμό. Σε κάποιες έννομες τάξεις, το ελάχιστο όριο ηλικίας κυμαίνεται μεταξύ των επτά και των 16 ή 18 ετών, ενώ το Καταστατικό του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε¹²² και το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου¹²³ ορίζουν το ελάχιστο όριο της ικανότητας προς καταλογισμό στην ηλικία των 15 και 18 ετών αντίστοιχα.

61. Ενόψει των διαφορετικών ελάχιστων ορίων ηλικίας που προβλέπουν οι εθνικές νομοθεσίες και οι διάφορες έννομες τάξεις για τον καταλογισμό της ποινικής ευθύνης, κατά την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ ο καθορισμός της ευθύνης του παιδιού, που κατά την εθνική νομοθεσία έχει συμπληρώσει το κατώτατο όριο ηλικίας για την ικανότητα προς καταλογισμό, προϋποθέτει την αξιολόγηση της συναισθηματικής, ψυχικής και πνευματικής του ωριμότητας. Παρόμοιες εκτιμήσεις είναι ιδιαίτερα σημαντικές όταν το όριο ηλικίας της ικανότητας προς καταλογισμό είναι το χαμηλότερο της κλίμακας αλλά και όταν δεν αποδεικνύεται η ηλικία του παιδιού, οπότε είναι ανέφικτος ο καθορισμός της ελάχιστης ή της μεγαλύτερης της ελάχιστης ηλικίας για τον καταλογισμό της ποινικής ευθύνης. Όσο νεαρότερης ηλικίας είναι το παιδί τόσο ισχυρότερο είναι το τεκμήριο μη συνδρομής της προϋπόθεσης της ικανότητας προς καταλογισμό κατά τον κρίσιμο χρόνο.

62. Κατά τα ισχύοντα για κάθε υπόθεση αποκλεισμού, απαιτείται ανάλυση τριών σταδίων όταν υπάρχουν ενδείξεις ότι το ενδιαφερόμενο παιδί εκδήλωσε συμπεριφορά που μπορεί να εγείρει ζήτημα αποκλεισμού από τη διεθνή προστασία¹²⁴. Στο πλαίσιο της προαναφερόμενης ανάλυσης απαιτείται: (i) να αξιολογηθούν οι επίμαχες πράξεις με βάση τους λόγους αποκλεισμού, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση τους καθώς και το πλαίσιο και όλες τις επιμέρους περιστάσεις στις οποίες τελέστηκαν, (ii) να αποδειχθεί σε κάθε περίπτωση ότι το παιδί διέπραξε έγκλημα που υπάγεται σε μια από τις επιμέρους διατάξεις του άρθρου 1ΣΤ, ή ότι το παιδί συμμετείχε στη διάπραξή του με τρόπο που συνεπάγεται ποινική ευθύνη, κατά τα διεθνώς ισχύοντα πρότυπα, και (iii) όταν αποδεικνύεται ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις της ικανότητας προς καταλογισμό, να καθοριστεί αν οι συνέπειες του αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα είναι ανάλογες με τη σοβαρότητα της αξιόποινης πράξης που τελέστηκε¹²⁵.

63. Είναι σημαντική η ενδελεχής και εξατομικευμένη ανάλυση όλων των περιστάσεων κάθε υπόθεσης. Στην περίπτωση εφαρμογής των ρητρών του άρθρου 1 ΣΤ σε υπόθεση παιδιού πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε όλα τα στάδια της διαδικασίας ασύλου όχι μόνον οι γενικές αρχές του αποκλεισμού, αλλά και οι κανόνες και οι αρχές που κατά το διεθνές και εθνικό δίκαιο διέπουν το ειδικό καθεστώς, τα δικαιώματα και την προστασία των παιδιών. Ειδικότερα, επιβάλλεται η εφαρμογή των αρχών που διέπουν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, την πνευματική

¹²¹ Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού κάλεσε να κράτη να μην υιοθετήσουν χαμηλότερο του 12ου έτους της ηλικίας ελάχιστο όριο ποινικής ευθύνης για τα παιδιά και σημείωσε ότι η μεγαλύτερη ηλικία, όπως το 14ο ή το 16ο έτος της ηλικίας «συμβάλλει σε δικαστικό σύστημα ανηλίκων που [...] μεταχειρίζεται τα παραβατικά παιδιά χωρίς να καθίσταται αναγκαία η προσφυγή σε δικαστικές διαδικασίες», έγγραφο CRC/C/GC/10, 25.4.2007, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4670fca12.html>, παράγραφος 33. Βλέπε επίσης, Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, Ελάχιστα Κριτήρια του ΟΗΕ για την Απονομή Δικαιοσύνης στους Ανηλίκους («Οι Κανόνες του Πεκίνου»), έγγραφο A/RES/40/33, 29.11.1985 σε: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f2203c.html>

¹²² Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, Καταστατικό του Ειδικού Δικαστηρίου για τη Σιέρα Λεόνε, 16.1.2002, άρθρο 7 (βλέπε σε: <http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=uClnd1MJeEw%3d&tabid=70>)

¹²³ Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, άρθρο 26 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 45).

¹²⁴ Για περαιτέρω πληροφορίες για τον αποκλεισμό των παιδιών στρατιωτών βλέπε: *Advisory Opinion From the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) Regarding the International Standards for Exclusion From Refugee Status as Applied to Child Soldiers* (Γνωμοδότηση του Γραφείου του Υπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τα διεθνή κριτήρια αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα των παιδιών στρατιωτών), 12.9.2005 σε <http://www.unhcr.org/refworld/docid/440eda694.html>.

¹²⁵ Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Θέσεις της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ*, παράγραφος 7, (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 115).

ικανότητα των παιδιών και την ικανότητά τους να κατανοήσουν και να συναινέσουν στην τέλεση πράξεων που τους ζητήθηκαν ή που ανέλαβαν να διεκπεραιώσουν. Ζωτικής σημασίας είναι επίσης η αυστηρή εφαρμογή των νομικών και διαδικαστικών κανόνων που διέπουν τον αποκλεισμό¹²⁶.

64. Με βάση τα ανωτέρω, κεντρικής σημασίας για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού στις πράξεις που τέλεσαν παιδιά είναι οι ακόλουθες επισημάνσεις:

i) Για τον καθορισμό της ικανότητας προς καταλογισμό για πράξεις που επισύρουν τον αποκλεισμό από το καθεστώς του πρόσφυγα είναι καθοριστικής σημασίας η ανάλυση της **ψυχικής και/ή πνευματικής κατάστασης** (ή *mens rea*) του παιδιού, δηλαδή, επιβάλλεται να διερευνηθεί αν ενήργησε με τον απαραίτητο δόλο και γνώση ώστε να θεωρηθεί ότι ευθύνεται προσωπικά γι' αυτήν. Στο πλαίσιο αυτής της αξιολόγησης πρέπει να εξεταστούν στοιχεία, όπως είναι η συναισθηματική, ψυχική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού. Είναι σημαντικό να καθοριστεί αν το παιδί ήταν αρκετά ώριμο για να κατανοήσει τη φύση και τις συνέπειες της συμπεριφοράς του/της, και, επομένως, να διαπράξει ή να συμμετάσχει στη διάπραξη του εγκλήματος. Δεν πληρούται η προϋπόθεση του *mens rea* σε περιπτώσεις όπως είναι η σοβαρή νοητική καθυστέρηση, οι τοξικές ψυχώσεις ή η ανωριμότητα.

ii) Αφού τεκμηριωθεί το υποκειμενικό στοιχείο του εγκλήματος πρέπει να εξεταστούν άλλοι λόγοι που **αποκλείουν τον καταλογισμό**, κυρίως αν το παιδί ενήργησε υπό πίεση, καταναγκασμό, ή για να υπερασπιστεί τον εαυτό του ή άλλους. Οι λόγοι αποκλεισμού του καταλογισμού έχουν ιδιαίτερη σημασία κατά την αξιολόγηση των αιτημάτων ασύλου των πρώην παιδιών στρατιωτών. Συμπληρωματικά στοιχεία που επιβάλλεται να εξεταστούν μπορεί να είναι: η ηλικία του παιδιού όταν κατατάχτηκε στις ένοπλες δυνάμεις ή ομάδα, οι λόγοι για τους οποίους κατατάχτηκε και λιποτάκτησε από τις ένοπλες δυνάμεις ή ομάδα, η διάρκεια της παραμονής του στις ένοπλες δυνάμεις ή ομάδα, οι συνέπειες της άρνησης να καταταγεί στην ομάδα, οιαδήποτε εξαναγκασμένη χρήση ναρκωτικών, αλκοόλ ή φαρμάκων, το επίπεδο της εκπαίδευσής του και η κατανόηση των επίμαχων γεγονότων, οι τραυματικές εμπειρίες που έχει βιώσει καθώς και η κακοποίηση ή η κακομεταχείριση που υπέστη¹²⁷.

iii) Τέλος, αφού τεκμηριωθεί η προσωπική ευθύνη του παιδιού, πρέπει να καθοριστεί αν οι συνέπειες του αποκλεισμού του από τη διεθνή προστασία είναι **ανάλογες** με τη σοβαρότητα των εγκλημάτων που διέπραξε¹²⁸. Τούτο εμπεριέχει συνήθως την εξισορρόπηση της σοβαρότητας του αδικήματος που τέλεσε με το επίπεδο της δίωξης που φοβάται ότι θα υποστεί κατά την επι-

¹²⁶ Για λεπτομερειακή ανάλυση των διαδικαστικών ζητημάτων στην περίπτωση του αποκλεισμού από τη διεθνή προστασία βλέπε *Κατευθυντήριες Οδηγίες της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ* (παράγραφοι 31 έως 36) και *Σημείωμα της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για την Εφαρμογή του Άρθρου 1ΣΤ* (παράγραφοι 98 έως 113) (ανωτέρω υποσημείωση 115).

¹²⁷ Στη Γαλλία, αποφάσεις έχουν αναγνωρίσει ότι τα παιδιά που έχουν διαπράξει εγκλήματα, που κατ' αρχήν εμπíπτουν στις ρήτρες αποκλεισμού, εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής τους εάν βίωναν ιδιαίτερα ευάλωτες καταστάσεις. Βλέπε για παράδειγμα, 459358, *M.V.*; CRR, 28.4.2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/43abf5cf4.html> - 448119, *M.C.*, CRR, 28.1.2005, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b17b5d92.html>. Βλέπε επίσης, *MH (Syria) v. Secretary of State for the Home Department; DS (Afghanistan) v. Secretary of State for the Home Department*, [2009] EWCA Civ 226, Εφετείο, Ηνωμένο Βασίλειο, 24.3.2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49ca60ae2.html>, παράγραφος 3. Για λεπτομερειακή ανάλυση για τους λόγους μη καταλογισμού ευθύνης βλέπε, *Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εφαρμογή του Άρθρου 1ΣΤ* (παράγραφοι 21 έως 24), *Σημείωμα για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ* (παράγραφοι 91 έως 93) (ανωτέρω υποσημείωση 115) και τη *Γνωμοδότηση του Γραφείου του Υπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για τα διεθνή κριτήρια αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα των παιδιών στρατιωτών* (ανωτέρω υποσημείωση 124).

¹²⁸ Για λεπτομερείς οδηγίες για την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, βλέπε *Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εφαρμογή του Άρθρου 1ΣΤ* (παράγραφος 24), *Σημείωμα για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ* (παράγραφοι 76 έως 78) (ανωτέρω υποσημείωση 115).

στροφή στη χώρα καταγωγής του. Εάν κινδυνεύει να αντιμετωπίσει σοβαρές διώξεις θα πρέπει να είναι πολύ σοβαρό το έγκλημα που διέπραξε για να αποκλειστεί από το καθεστώς του πρόσφυγα. Ζητήματα που επιβάλλεται να εξεταστούν είναι τυχόν ελαφρυντικοί ή επιβαρυντικοί λόγοι που αφορούν στην υπόθεση. Ακόμη και όταν οι περιστάσεις της υπόθεσης δεν εγείρουν ζήτημα κατάστασης ανάγκης που αποκλείει τον καταλογισμό, για την αξιολόγηση των ισχυρισμών των παιδιών σημαντικά στοιχεία που χρήζουν διερεύνησης είναι η ηλικία, η ωριμότητα και η ευπάθεια τους. Στην περίπτωση των παιδιών στρατιωτών, θα πρέπει να αξιολογηθεί η κακομεταχείριση που υπέστησαν από το στρατιωτικό προσωπικό και οι συνθήκες στις οποίες υπηρέτησαν. Επιβάλλεται επίσης να εξεταστούν οι συνέπειες και η μεταχείριση που μπορεί να αντιμετωπίσει το παιδί όταν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του (για παράδειγμα σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου επειδή λιτοτάκτισε από τις ένοπλες δυνάμεις ή ομάδα).

IV. Ζητήματα διαδικασίας και απόδειξης

65. Λόγω της νεαρής ηλικίας, της εξάρτησής τους και της σχετικής ανωριμότητάς τους, τα παιδιά πρέπει να απολαμβάνουν ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις, συμπεριλαμβανομένης της απόδειξης, ώστε να διασφαλιστεί η δίκαιη κρίση του αιτήματός τους για άσυλο¹²⁹. Τα γενικά μέτρα που περιγράφονται στη συνέχεια αποτελούν τους ελάχιστους κανόνες μεταχείρισης των παιδιών στο πλαίσιο των διαδικασιών ασύλου. Δεν αποκλείουν την εφαρμογή αναλυτικών κατευθυντήριων οδηγιών, που περιλαμβάνουν για παράδειγμα έγγραφα όπως είναι Action for the Rights of Children Resources Pack¹³⁰, οι Διοργανικές Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα Ασυνόδευτα και τα Χωρισμένα από τις Οικογένειές τους Παιδιά και οι εγκύκλιοι που εκδίδουν οι εθνικές αρχές ασύλου¹³¹.

66. Κατ' αρχήν, τα αιτήματα ασύλου των παιδιών, συνοδευόμενων ή μη, πρέπει να εξετάζονται κατά προτεραιότητα, καθώς συχνά έχουν ιδιαίτερες ανάγκες προστασίας και αρωγής. Η κατά προτεραιότητα εξέταση σημαίνει μικρότερη περίοδο αναμονής σε κάθε στάδιο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, συμπεριλαμβανομένου του σταδίου που αφορά στην έκδοση της απόφασης επί του αιτήματος ασύλου. Ωστόσο, πριν την έναρξη της διαδικασίας, τα παιδιά χρειάζονται επαρκή χρόνο για να προετοιμαστούν και να εκθέσουν τις εμπειρίες τους. Απαιτείται χρόνος για τη δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης με τον κηδεμόνα τους ή άλλους

¹²⁹ Για να επωφεληθεί το παιδί των διαδικαστικών εγγυήσεων που αναλύονται στο παρόν κεφάλαιο λαμβάνεται υπόψη η ηλικία του κατά το χρόνο υποβολής του αιτήματος ασύλου και όχι αυτή του χρόνου έκδοσης της σχετικής απόφασης. Τούτο πρέπει να διακρίνεται από την αξιολόγηση των ουσιαστικών ισχυρισμών φόβου δίωξης που προβάλλει το παιδί όπου η φύση της εξέτασης (φόβος μελλοντικής δίωξης) απαιτεί να λαμβάνεται επίσης υπόψη η ηλικία που έχει κατά το χρόνο της έκδοσης της απόφασης επί του αιτήματος ασύλου.

¹³⁰ Action for the rights of children, *ARC Resource Pack, a capacity building tool for child protection in and after emergencies*, produced by Save the Children, UNHCR, UNICEF, OHCHR, International Rescue Committee and Terre des Hommes, 7.12.2009, <http://www.savethechildren.net/arc>.

¹³¹ Βλέπε για παράδειγμα,

Οδηγίες Ασύλου του Ηνωμένου Βασιλείου, *Processing an Asylum Application from a Child*, 2.11.2009, <http://www.bia.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/policyandlaw/asylumprocessguidance/specialcases/guidance/processingasylumapplication1.pdf?view=Binary>

Κώδικας της Υπηρεσίας Συνόρων του Ηνωμένου Βασιλείου για την Πρακτική Εξασφάλισης των Παιδιών από Βλάβες (U.K. Border Agency Code of Practice for Keeping Children Safe from Harm), Dec. 2008, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4948f8662.html>

Φινλανδία, Directorate of Immigration, *Guidelines for Interviewing (Separated) Minors*, Mar. 2002, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/430ae8d72.html>;

ΗΠΑ *Guidelines For Children's Asylum Claims*, (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 24).

Καναδάς, IRB, *Guidelines Issued by the Chairperson Pursuant to Section 65(4) of the Immigration Act: Guideline 3 - Child Refugee Claimants: Procedural and Evidentiary Issues*, 30.9.1996, No. 3, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b31d3b.html>.

επαγγελματίες και για να αισθανθούν ασφάλεια και σιγουριά. Γενικά, όταν οι ισχυρισμοί του παιδιού έχουν άμεση σχέση με το αίτημα ασύλου της οικογένειας που το συνοδεύει ή όταν το παιδί αιτείται να αναγνωρισθεί πρόσφυγας λόγω της αναγνώρισης του καθεστώτος σε άλλο μέλος της οικογένειάς του (παράγωγο καθεστώς), δεν απαιτείται η κατά προτεραιότητα εξέταση του αιτήματός του, εκτός αν άλλες εκτιμήσεις επιβάλλουν την ιδιαίτερη μεταχείρισή του¹³².

67. Δεν υπάρχει γενικός κανόνας για το όνομα στο οποίο πρέπει να κατατίθεται το αίτημα ασύλου του παιδιού, ιδίως όταν είναι ιδιαίτερα μικρό ή ο ισχυρισμός του για φόβο δίωξης στηρίζεται στο φόβο του γονέα του για την ασφάλειά του. Τούτο εξαρτάται από τους ισχύοντες εθνικούς κανόνες. Όμως απαιτείται επαρκής ευελιξία ώστε να αλλάζει το όνομα του βασικού αιτούντα άσυλο διαρκούσης της διαδικασίας, όταν για παράδειγμα αναδεικνύεται ότι ο καταλληλότερος αιτών είναι το παιδί και όχι ο γονέας του. Αυτή η ευελιξία στις διοικητικές τεχνικές λεπτομέρειες αποτρέπει την άσκοπη καθυστέρηση και παράταση της διαδικασίας ασύλου¹³³.

68. Για τα ασυνόδευτα και τα χωρισμένα από τις οικογένειές τους παιδιά πρέπει να αναληφθεί το συντομότερο δυνατόν πρωτοβουλία για την αναζήτηση και την επανένωση με τους γονείς τους ή άλλα μέλη της οικογένειάς τους. Όμως, μπορεί να υπάρχουν εξαιρέσεις σε αυτόν τον κανόνα όταν από τις διαθέσιμες πληροφορίες προκύπτει ότι η αναζήτηση ή η επανένωση εκθέτει τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας του παιδιού σε κίνδυνο, ότι το παιδί έχει υποστεί κακοποίηση ή παραμέληση και / ή ότι οι γονείς ή τα μέλη της οικογένειας ευθύνονται για τις διώξεις που έχει υποστεί¹³⁴.

69. Στην περίπτωση των ασυνόδευτων ή των χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών επιβάλλεται ο άμεσος και δωρεάν διορισμός ανεξάρτητου και εξειδικευμένου κηδεμόνα. Τα παιδιά που είναι βασικοί αιτούντες άσυλο στη διαδικασία ασύλου δικαιούνται επίσης νομική εκπροσώπηση¹³⁵. Οι νομικοί συμπαραστάτες ή εκπρόσωποι των παιδιών πρέπει να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι και οφείλουν να υποστηρίζουν το παιδί καθόλη τη διαδικασία.

70. Στο πλαίσιο της εξέτασης του αιτήματος ασύλου έχει ιδιαίτερη σημασία το δικαίωμα των παιδιών να εκφράζουν τις απόψεις τους και να συμμετέχουν με ουσιαστικό τρόπο στη διαδικασία που τα αφορά¹³⁶. Η εξιστόρηση των εμπειριών είναι συχνά καθοριστικής σημασίας για τον εντοπισμό των ατομικών αναγκών προστασίας και σε πολλές περιπτώσεις το παιδί είναι η μοναδική πηγή πληροφοριών. Για να παρασχεθεί στο παιδί η ευκαιρία να εκφράσει αυτές τις απόψεις και ανάγκες απαιτείται να αναπτυχθούν οι προσήκουσες διαδικασίες και να δημιουργηθεί περι-

¹³² UNHCR, *Procedural Standards for Refugee Status Determination Under UNHCR's Mandate*, 20.11.2003, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/42d66dd84.html>, σελίδες 3.25, 4.21–4.23.

¹³³ Τούτο ισχύει ειδικότερα στις περιπτώσεις όπου η δίωξη συνίσταται στον ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων ή στην τέλεση εξαναγκασμένου γάμου, οπότε οι γονείς διαφεύγουν από τη χώρα καταγωγής φοβούμενοι για τη ζωή του παιδιού τους, που μπορεί να μην αντιλαμβάνεται πλήρως τους λόγους της αναχώρησης.

¹³⁴ Η αναζήτηση της οικογένειας και η οικογενειακή συνένωση αντιμετωπίζονται σε αρκετά Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένου του πλέον πρόσφατου No. 107, παράγραφος (h) (iii) (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 3). Βλέπε επίσης, *Guidelines on Determining the Best Interests of the Child*, (ανωτέρω υποσημείωση 10), Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο No. 6*, παράγραφος 81 (ανωτέρω υποσημείωση 5).

¹³⁵ «Κηδεμόνας» ή «επίτροπος»: πρόκειται για ανεξάρτητο πρόσωπο με εξειδικευμένες δεξιότητες, που φροντίζει το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και γενικότερα την ευημερία του. Οι διαδικασίες για το διορισμό κηδεμόνα ή επιτρόπου δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές από τις ισχύουσες εθνικές διοικητικές ή δικαστικές διαδικασίες που εφαρμόζονται στην περίπτωση των παιδιών που είναι πολίτες της χώρας υποδοχής. Ο «νομικός εκπρόσωπος ή συμπαραστάτης»: πρόκειται για δικηγόρο ή άλλο εξειδικευμένο πρόσωπο που έχει το δικαίωμα να παρέχει νομική συνδρομή και να ενημερώνει το παιδί για τη διαδικασία ασύλου καθώς και να επικοινωνεί με τις αρχές για νομικά ζητήματα.

¹³⁶ Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Άρθρο 12. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού δεν ορίζει ελάχιστο όριο ηλικίας για το δικαίωμα του παιδιού να εκφράζει την άποψή του ελεύθερα, καθώς είναι σαφές ότι τα παιδιά μπορούν και εκφράζουν τις απόψεις τους από νεαρή ηλικία (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 7).

βάλλον ασφάλειας που διευκολύνει τη δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ολοκληρωμένη ενημέρωση των παιδιών για τις υφιστάμενες επιλογές και τις συνέπειές τους σε γλώσσα και με τρόπο που κατανοούν¹³⁷. Πρόκειται για τις πληροφορίες που αφορούν στο δικαίωμά τους στην ιδιωτική ζωή και στην εχεμύθεια, που τους επιτρέπει να εκφράσουν τις απόψεις τους χωρίς καταναγκασμό, πίεση ή φόβο τιμωρίας¹³⁸.

71. Για τα διάφορα στάδια της διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης της συνέντευξης για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα, πρέπει να επιλέγονται κατάλληλες μέθοδοι επικοινωνίας που λαμβάνουν υπόψη την ηλικία, το φύλο, το πολιτιστικό υπόβαθρο και την ωριμότητα του παιδιού, καθώς και τις συνθήκες της διαφυγής του από τη χώρα καταγωγής του και της άφιξής του στη χώρα ασύλου¹³⁹. Χρήσιμες μη-λεκτικές μέθοδοι επικοινωνίας με τα παιδιά είναι το παιχνίδι, η ζωγραφική, η γραφή, το παίξιμο ρόλων, η αφήγηση ιστοριών και το τραγούδι. Για τα παιδιά με αναπηρίες απαιτείται «οιαδήποτε μορφή επικοινωνίας έχουν ανάγκη που διευκολύνει την έκφραση των απόψεων τους»¹⁴⁰.

72. Δεν μπορεί να αναμένεται από τα παιδιά να εκφράσουν τις εμπειρίες τους όπως οι ενήλικες. Μπορεί να δυσκολεύονται να εξωτερικεύσουν το φόβο τους για διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένων των τραυματικών εμπειριών που έχουν βιώσει, των οδηγιών των γονέων τους, της έλλειψης παιδείας, του φόβου που τους αποπνέουν οι κρατικές αρχές ή πρόσωπα που κατέχουν θέσεις εξουσίας, των «κατασκευασμένων» καταθέσεων των διακινητών ή του φόβου των αντιποίνων. Μπορεί να είναι πολύ μικρά ή ανώριμα για να αξιολογήσουν ποιες είναι οι σημαντικές πληροφορίες ή για να ερμηνεύσουν ό,τι έχουν αντιληφθεί ή βιώσει με τρόπο που μπορεί να κατανοήσει ένας ενήλικας. Μερικά παιδιά μπορεί να παραλείπουν ή να παρανοούν/διαστρεβλώνουν ζωτικής σημασίας πληροφορίες ή να αδυνατούν να διακρίνουν μεταξύ φαντασίας και πραγματικότητας. Μπορεί επίσης να δυσκολεύονται να κατανοήσουν αφηρημένες έννοιες, όπως είναι ο χρόνος ή η απόσταση. Έτσι, ό,τι μπορεί να θεωρηθεί ψέμα στην περίπτωση ενός ενήλικα δεν είναι απαραίτητο να είναι ψέμα στην περίπτωση ενός παιδιού. Επομένως, για την ακριβοδίκαιη αξιολόγηση της αξιοπιστίας και της σημασίας των ισχυρισμών του παιδιού έχει ιδιαίτερη σημασία η εξειδικευμένη και κατάλληλη κατάρτιση των κριτών των αιτημάτων ασύλου¹⁴¹. Τούτο μπορεί να απαιτεί τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με τα παιδιά εκτός επίσημων σχημάτων, με τη συμμετοχή εμπειρογνομόνων, ή την παρακολούθηση των παιδιών και την επικοινωνία μαζί τους σε περιβάλλον όπου αισθάνονται ασφαλή, για παράδειγμα, σε ένα κέντρο υποδοχής.

73. Παρότι στις περιπτώσεις των ενηλίκων το βάρος της απόδειξης μοιράζεται συνήθως ανάμεσα στον αιτούντα άσυλο και στον εξεταστή, ενδέχεται ο κριτής του αιτήματος ασύλου ενός παιδιού, ειδικά εάν είναι ασυνόδευτο, να υποχρεωθεί να τεκμηριώσει τους ισχυρισμούς που αυτό προβάλλει¹⁴². Αν δεν είναι εφικτή η επαλήθευση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης και / ή το παιδί αδυνατεί να εκφράσει ολοκληρωμένα τον ισχυρισμό του για το φόβο δίωξης που διατρέχει, ο κριτής του αιτήματος ασύλου οφείλει να αποφασίσει λαμβάνοντας υπόψη όλες τις γνωστές περιστάσεις, εφαρμόζοντας ενδεχομένως με πνεύμα φιλελεύθερο το ευεργέτημα της

¹³⁷ Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 6* (παράγραφος 25) (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 5), *Γενικό Σχόλιο Νο. 12* (παράγραφοι 123 έως 124) (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 12).

¹³⁸ Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Άρθρα 13 και 17 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 7).

¹³⁹ Separated Children in Europe Programme, *SCEP Statement of Good Practice*, Third edition, 2004, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/415450694.html>, παράγραφος 12.1.3.

¹⁴⁰ Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *Γενικό Σχόλιο Νο. 9*, παράγραφος 32 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 84).

¹⁴¹ Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Πόρισμα Νο. 107*, παράγραφος (d) (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 3).

¹⁴² *Ibid.*, παράγραφος (g) (iii) που συστήνει στα κράτη να υιοθετήσουν αποδεικτικά μέσα προσαρμοσμένα στις ανάγκες των παιδιών.

αμφιβολίας¹⁴³. Ομοίως, αναγνωρίζεται στο παιδί το ευεργέτημα της αμφιβολίας στις περιπτώσεις όπου τίθεται ζήτημα αξιοπιστίας κάποιων εκ των ισχυρισμών του¹⁴⁴.

74. Οι πληροφορίες για τη χώρα καταγωγής μπορεί να αναφέρονται στις προκαταλήψεις που αφορούν στις διακρίσεις λόγω φύλου, αντανακλώντας πιθανότατα τις εμπειρίες των αντρών σε αντίθεση με αυτές των γυναικών. Όμως, είναι πιθανό να παραγνωρίζουν τις εμπειρίες των παιδιών. Επιπλέον, τα παιδιά μπορεί να έχουν περιορισμένη γνώση των συνθηκών που επικρατούν στη χώρα καταγωγής ή να αδυνατούν να εξηγήσουν τους λόγους της δίωξης τους. Έτσι, οι αρχές ασύλου οφείλουν να καταβάλουν ιδιαίτερες προσπάθειες για τη συλλογή πληροφοριών και άλλων αποδεικτικών στοιχείων για τη μεταχείριση που επιφυλάσσει στα παιδιά η χώρα καταγωγής τους.

75. Η διαδικασία για τον καθορισμό της ηλικίας των παιδιών εφαρμόζεται όταν υπάρχουν αμφιβολίες και πρέπει να εντάσσεται σε πλαίσιο ολοκληρωμένης αξιολόγησης όπου συνεκτιμώνται τόσο η εμφάνιση όσο και η ψυχολογική ωριμότητα του ενδιαφερόμενου¹⁴⁵. Ιδιαίτερη σημασία έχουν ο τρόπος και οι συνθήκες διεξαγωγής αυτής της διαδικασίας: πρέπει να είναι ασφαλής, να λαμβάνει υπόψη το ειδικότερο καθεστώς και το φύλο του παιδιού και να διέπεται από τον προσήκοντα σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Το περιθώριο λάθους, που υπάρχει σε όλες τις μεθόδους αξιολόγησης της ηλικίας, πρέπει να εφαρμόζεται με τέτοιο τρόπο ώστε σε περίπτωση αβεβαιότητας να θεωρείται ο ενδιαφερόμενος παιδί¹⁴⁶. Καθώς η ηλικία δεν υπολογίζεται με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα μέρη του κόσμου ούτε έχει την ίδια σημασία σε όλα τα πλάτη και μήκη της γης οι δυσμενείς κρίσεις για την αξιοπιστία του παιδιού πρέπει να διατυπώνονται με ιδιαίτερη προσοχή, όταν διαφαίνεται ότι μειώνουν ή αυξάνουν την ηλικία του τα πολιτισμικά κριτήρια ή οι κανόνες που ισχύουν στο κράτος καταγωγής του. Τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται με σαφήνεια σε γλώσσα που κατανοούν για το σκοπό και τη διαδικασία του καθορισμού της ηλικίας. Ο διορισμός ανεξάρτητου εξειδικευμένου κηδεμόνα για να συμβουλευεί το παιδί, είναι καίριας σημασίας για την προστασία των συμφερόντων του και πρέπει να προηγείται της εφαρμογής της διαδικασίας καθορισμού της ηλικίας.

76. Κανονικά, η μέθοδος DNA εφαρμόζεται μόνον εφόσον προβλέπεται από το νόμο και συναινέσουν να υποβληθούν στη σχετική εξέταση τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα που δικαιούνται να ενημερωθούν πλήρως για τους λόγους που την επιβάλλουν. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα παιδιά μπορεί να μην είναι σε θέση να συναινέσουν λόγω της ηλικίας τους, της ανωριμότητάς τους, της αδυναμίας τους να κατανοήσουν το σκοπό της εξέτασης ή για άλλους λόγους. Σε παρόμοιες περιπτώσεις, καλείται να επιτρέψει ή να αρνηθεί την υποβολή του παιδιού στην εξέταση DNA ο διορισμένος κηδεμόνας του (ελλείψει μέλους της οικογένειάς του) αφού προηγουμένως συνεκτιμήσει τις απόψεις του. Η μέθοδος DNA πρέπει να εφαρμόζεται μόνον όταν αποδεικνύονται ανεπαρκή τα άλλα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την επαλήθευση της ηλικίας του παιδιού. Μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στην περίπτωση των παιδιών για τα οποία υπάρχουν υποψίες ότι είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων και συνοδεύονται από πρόσωπα που ισχυρίζονται ότι είναι γονείς, αδέρφια ή άλλοι συγγενείς¹⁴⁷.

¹⁴³ Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Εγχειρίδιο*, παράγραφοι 196, 210 (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 22).

¹⁴⁴ *Inter-Agency Guiding Principles*, βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 13, σελίδα 61.

¹⁴⁵ Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Πόρισμα Νο. 107*, παράγραφος (g) (ix) (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 3).

¹⁴⁶ *Ibid.*, παράγραφος (g) (ix), Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Κατευθυντήριες Αρχές για την Πολιτική και τη Διαδικασία στα πλαίσια εξέτασης αιτημάτων ασύλου ασυνόδευτων παιδιών*, (βλέπε ανωτέρω υποσημείωση 1), παράγραφοι 5.11, 6.

¹⁴⁷ Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, *Η εξέταση DNA ως μέσο απόδειξης των οικογενειακών δεσμών στο προσφυγικό πλαίσιο*, Ιούνιος 2009,

Βλέπε στην ελληνική σε: <http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/protect/files/INTERPRETATION%20OF%20ARTICLE>

77. Οι αποφάσεις πρέπει να κοινοποιούνται στα παιδιά σε γλώσσα και με τρόπο που κατανοούν. Τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται για την απόφαση σε περιβάλλον υποστηρικτικό και ασφαλές, προσωπικά και παρουσία του κηδεμόνα τους, του νόμιμου εκπροσώπου τους και / ή άλλου προσώπου που τα φροντίζει. Για να αποφευχθεί ή να αμβλυνηθεί κάθε ψυχολογική πίεση ή βλάβη στις περιπτώσεις όπου η απόφαση είναι αρνητική, λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα για τον τρόπο ενημέρωσης του παιδιού ώστε να αντιληφθεί τις συνέπειές της και να κατανοήσει τις ενέργειες που έπονται.